Osmanlı Atlası

Balkanlar

Sırbistan

Osmanlı Atlası Projesi

Balkanlar - *Sırbistan*

İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Derneği Adına Yönetim Kurulu Başkanı
Dr. Ayhan Koç

Proje & Yayın Koordinatörü
Abdullah Serenli

Yayına Hazırlık
Mustafa Özşahin
Vefa Can Kaya

Araştırma Kurulu
Dr. Ayhan Koç
Ayşenur Kızıldere

Serkan Öztürk

Birgül Karakaş
Ebrar Büşra Yıldırım
Fatma Büşra Kaya
Aysun Celep
Şule Yavuzer
Songül Hatice Demirhan
Esra Bıyıklıoğlu
Mine Çatal

Grafik-Tasarım
Salih Aydın

Basım
Bayem Ajans

İletişim
İSDAM (İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma Merkezi)
Süleymaniye Caddesi Kanuni Medresesi Sokak No: 34 D. No: 1
Fatih / İstanbul

isdam@isdam.org.tr
www.isdam.org.tr

Bu Rapor Gençlik ve Spor Bakanlığı 2016 Yılı II. Çağrı dönemi Gençlik Projeleri Destek Programı Kapsamında Hazırlanmıştır.

Rapor içerisindeki yazılar hakkındaki her türlü sorumluluk yazarlarına aittir.

2018

Neden

Osmanlı imparatorluğu 1. Dünya savaşı ile birlikte küresel bir paylaşıma tabi tutulmuş, Balkanlar başta olmak üzere; Ortadoğu, Kafkaslar ve Afrika ile olan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağları kopartılmıştır.

Osmanlı sonrası söz konusu coğrafyalarda ortaya çıkan savaşlar nedeniyle, imparatorluk döneminde yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşayan bu milletlerin, Osmanlı ile olan ilişkisi yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı siyasal sisteminin yapısal özellikleri ve siyasal kurumları üzerine birçok araştırma yapılmıştır.

Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte Balkanlarda Osmanlı bakiyesi birçok devlet kurulmuştur. Bu ülkelerin siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısı maalesef ülkemizde yeterince bilinmemektedir. Söz konusu ülkelerle olan tarihi ve kültürel bağlarımız devam etmekle birlikte; bu ilişkiler maalesef arzu edilen düzeyde değildir.

Balkanlara yönelik yapılan bazı araştırmalarda bölgeye, reel politik bir yaklaşımdan daha ziyade tarihi bir perspektifle duygusal olarak yaklaşılmakta ve bu ülkelerin yaşadığı siyasal, ekonomik ve toplumsal değişim dikkate alınmadan değerlendirmeler yapılmaktadır.

Osmanlı Atlası – Balkanlar başlıklı proje kapsamında, elinizdeki bu altıncı raporla Sırbistan'ın Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal açıdan ve ayrıca Osmanlı sonrası geçirdiği değişim tarihsel bağlamda ele alınmıştır.

Üç kıtada yüzlerce yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu, çözülme süreci ile birlikte yüzlerce yıl bir arada ve barış içerisinde yaşadığı toplumlarla olan tarihi, kültürel ve ekonomik bağları zayıflatılmıştır. Osmanlı cografyası üzerinde Avrupa'da 17, Kafkaslar'da 4, Ortadogu'da 15 ve Afrika'da 15 olmak üzere 51 devlet kurulmuştur.

Proje ile ilk etapta Osmanlı coğrafyasında kurulan Balkanlar'daki 6 ülkenin (Bosna Hersek, Yunanistan, Makedonya, Bulgaristan, Arnavutluk ve Sırbistan) siyasi tarihi, siyasal kurumları, coğrafi özellikleri kültürel yapısı, tarihsel süreç içerisinde geçirdigi degişimler, anahtar kavramlar ve günümüzde bu ülkelerde nelerin tartışıldığının araştırılarak gençlerimizle paylaşılması planlanmaktadır. Bu ülkelerin seçilmesinde, bu ülkelerle ülkemiz arasındaki tarihi ve kültürel baglar dikkate alınmıştır.

Proje ile ayrıca Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Osmanlı Atlası Panelleri düzenleyerek; gençlerimizin gönül coğrafyası ile ilgili zihin dünyalarını, duygu ve düşüncelerini yakın kılmak, bölge ile ilgili farkındalık oluşturarak sınır çizgilerinin haritada sadece bir belirteç olarak kalmasını sağlamak ve gençlerimizin bu coğrafya ile ilişkisini kuvvetlendirmek amaçlanmıştır.

içindekiler

6

/ SİYASET

6 Tarihi Arka Plan
8 Siyasi Kurumlar
9 Siyasi Partiler
10 Siyasi Kültür
11 - 12 Siyasi Kişilikler
13 Bugün Sırbistan'da neler tartışılıyor ?

14

/ EKONOMİ

14 - 16 Genel Ekonomik Durum
17 - 21 Ekonomik Göstergeler

22

/ TOPLUM

22 - 23 ***Eğitim -*** Osmanlı'dan Günümüze Sırbistan'da Eğitim Sistemi
24 - 30 Osmanlı'dan Günümüze Sırbistan'da Din Eitimi
31 ***Aile ve Gençlik***
32 - 33 Sırbistan'da Aile
34 - 35 Sırbistan'da Gençlik
37 - 39 ***Din ve Kültür -*** Sırbistan'da Dini Hayat
40 - 45 Sırbistan'da Kültür
46 - 48 ***Sırbistan ve Vakıf Kültürü***

SIRBİSTAN

Başkent
Belgrad

Yüzölçümü
77.474 km²

Nüfus
7.182.862

Para Birimi
Sırp Dinarı

Resmi Diller
Sırpça

GSYİH (Milyar $)
43.8 Milyar ABD Doları (2014)

Siyaset

Ayhan Koç - Ayşenur Kızıldere

Tarihi Arka Plan

Balkan coğrafyasının merkez ülkelerinden biri olan Sırbistan, Avrupa'nın Güney Doğusunda, Balkan Yarımadası'nın orta kesiminde bulunmaktadır. Sırbistan'ın kuzeyinde Macaristan, batısında Hırvatistan, Bosna Herkes ve Karadağ, güneyinde Makedonya ve Kosova, doğusunda Romanya ve Bulgaristan yer almaktadır.

Sırbistan Batı Balkanlar veya orta Balkan coğrafyasının jeolojik merkezinde bulunması özelliğinin yanı sıra dünya siyasi tarihinin merkezinde yer almıştır. Bir Doğu Avrupa Ülkesi olan Sırbistan, bölgede yer alan medeniyetlerin tarihinde oldukça önemli siyasi olayların merkezinde yer almış, eski Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin ardıl devleti olmuştur. Birinci Dünya Savaşının başlangıcı başta olmak üzere dünya siyasi tarihinde önemli siyasi kırılma noktalarının yaşandığı ülkelerden olan Sırbistan birçok siyasi olayın yaşanmasında kritik rol oynamıştır.

Milattan sonra 500'lü yıllarda Rusya üzerinden gelen Sırp kökenli toplulukların Balkan Yarımadasına yerleşmeleri sonucu 12. Yüzyıl ortalarında tarihteki ilk Sırp devleti kurulmuştur. Avrupa kıtası genelinde Roma İmparatorluğu gibi büyük imparatorlukların dönemlerinde Roma ve Bizans otoriteleri altında yönetilmiştir. Kosova savaşı ile Osmanlı otoritesine giren Sırbistan yaklaşık 500 yıl Osmanlı hâkimiyeti altında yaşamıştır. Sırbistan'ın Osmanlı devletinden ayrılması yine milliyetçilik bazlı değişimleri etkisi ile bağımsızlık hareketlerinin doğuşlarının başladığı dönemlere tekabül etmiştir.

1912'de Balkan Savaşları esnasında sınırlarını genişleten Sırbistan, Birinci Dünya Savaşı'nı ateşleyen kıvılcım olarak tarihe geçen olayın merkezinde yer almıştır. 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan Arşidükü'nün öldürülmesi üzerine başlayan savaşta dünya çapında milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Sırbistan'da 1. Dünya Savaşı'nda bir milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında o dönemki devlet isimleri ile

1804 yılında Osmanlı yönetimine karşı başlayan ayaklanmalar Sırp toplumunun bağımsızları yolunda önce özerklik elde edip devamında diğer ülkelerinde de desteğine başvurmaları sonuncuyla 1878 yılına gelindiğinde Berlin anlaşması ile Sırbistan tamamen bağımsız olmuştur. Böylece 1882'de Sırbistan Krallığının ilan edilmiştir.

Hırvat ve Sloven krallıklarıyla birleşen Sırp Krallığı, Osmanlı devleti içinde oldukça önemli bir şehir olan Belgrat merkezli Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nı kurmuştur. 1929 yılı itibariyle de Sırp Hanedanlığı devletin adını Yugoslavya Krallığı olarak değiştirmiştir.

Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin kurulması yolunda İkinci Dünya Savaşında işgal edilen ülke topraklarında yaşanan iç savaş sonrasında da Josip Broz Tito liderliğindeki Partizanların iç savaşı kazanmasıyla Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kurulmuş ve ülke siyasetinde tek parti (Yugoslavya Komünistler Birliği) yönetimi devir almıştır. Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Karadağ ve Makedonya Cumhuriyetleri, bir özerk eyalet (Voyvodina) ve o zaman Sırbistan'a bağlı bir özerk bölge olan Kosova oluşan Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin adı 1963'te Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Kosova daha sonra ki yıllarda özerklik statüsü kazanmıştır.

1980 yılında Tito'nun ölmesinin ardından ülkede yaşanan siyasi boşluk nedeniyle ülkede ekonomik sorunların ve Tito etkisiyle uzun bir süredir yaşanmayan etnik gerilimlerin yeniden başlaması söz konusu olmuştur. 1989 Berlin duvarını yıkılması gibi simgesel dağılma ve başta SSCB olmak üzere Sosyalist Bloğun dağılmaya başlaması Yugoslavya için de geçerli olmuştur. 1990 yılında Hırvat ve Sloven üyelerin ayrılmasıyla Yugoslavya Komünistler Birliği dağılmıştır. 1992 yılında Slovenya, Hırvatistan, Makedonya Cumhuriyeti ve Bosna-Hersek Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan ederken Sırbistan, Voyvodina, Kosova ve Karadağ özerk bölgeleriyle birlikte, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti olarak siyasi hayatına devam etmiştir.

Yugoslavya'nın dağılması sonrasında Yugoslavya toplumu ve ordusu içinde çoğunlukta bulunun Sırpların Yugoslavya sonrası bölgede ardıl ülke kimliği ile askeri ve etnik anlamda öncelik talep etmiştir. Sırpların Balkan bölgeleri

üzerinde siyasi ve etnik anlamda baskın gelmeye çalışması, dünya savaşlar ve katliamlar tarihinde başta Bosna savaşı olmak üzere bir dizi etnik iç savaş ve katliamın yaşanmasına neden olmuştur. Savaş sırasında Sırp ordusu tarafından birçok bölgede Sırp olmayan sivil halka yönelik baskı, saldırı, zorunlu göç ettirme ve katliam gibi uygulamalar gerçekleştirilmiştir. İç savaş, 1995 yılında imzalanan Dayton Barış Anlaşması ile sona ermiştir.

Bosna Savaşı sonrasında Miloseviç yönetiminin özerk yönetime sahip olan Kosova'da baskın gelme kontrolü ele almak istemesi karşısında, Arnavutların oluşturduğu Kosova Kurtuluş Ordusu Kosova için silahlı mücadele başlatmıştır. Yugoslav ordusunun Kosova toplumuna yönelik baskı ve şiddet uygulaması nedeniyle uluslararası toplum meseleye müdahil olmuş, 1999'da Rambouillet Anlaşmasının Yugoslavya hükümeti tarafından kabul edilmemesi üzerine NATO Yugoslavya harekâtını başlatmıştır. NATO müdahalesinin üzerine Yugoslav ordusu Kosova'dan çekilmiştir. Hem Bosna Savaşı hem de Kosova müdahalesi ile uluslararası toplum gözünde savaş suçlusu olan Miloseviç ve yönetiminin Sırbistan iç siyaseti içinde de tepki ve muhalefet görmesine neden olmuştur. Miloseviç, dünya kamuoyunda Sırplar tarafından işlenen soykırım suçlarından sorumlusu olarak görülmüştür ve 1999 yılında Hollanda'nın Lahey kentindeki Uluslararası Ceza Mahkemesinde savaş suçu işlemekten yargılanmıştır.

Dağılan eski Yugoslavya'nın yerine 1992'de Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan yeni yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kurulmuştur. 2002 yılına gelindiğinde Sırbistan ve Karadağ'ın ilişkilerinin değişmesi çerçevesinde imzalanan Belgrat Anlaşması'nın ardından 4 Şubat 2003 tarihinde ülkenin adı Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği olmuştur. Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin bir parçası olan Karadağ, devleti bağımsızlık yolunda 2006 tarihinde düzenlenen referandumun ardından, Haziran 2006 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Karadağ'ın bağımsızlığı ile Sırbistan parlamentosu yine Haziran 2006 tarihinde aldığı bir kararla, Sırbistan Cumhuriyeti'nin, Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin "Ardıl Devleti" olduğunu ilan etmiştir. Karadağ'ın yanı sıra Kosova da Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir.

Siyasi Kurumlar

Yasama Organı

Sırbistan siyasi yapısı itibarıyla demokratik parlamenter, çok partili siyasi sistemler içinde yer almaktadır. 250 temsilciden oluşan Sırbistan parlamentosu, ülkenin yasama erkini elinde bulunduran tek güç olup tek meclisten oluşmaktadır. Meclisin görevleri hükümetin çalışabilmesi için ilk olarak güvenoyu verme, anayasa kabulü, özerk bölge nizamnamelerini tasdik etmek, savaş ve barış ilanına karar vermek, güvenlik hizmetlerini denetlemek, uluslararası anlaşmaları onaylamanın yanı sıra ekonomik olarak yıllık bütçenin onaylanmasıdır. Bunların yanı sıra önemli üst düzey atamaları onaylar. Bu açıdan Anayasa Mahkemesi üyelerinin, Yüksek Mahkeme başkanının, mahkeme başkanlarının, cumhuriyet başsavcısı ve savcıların, Merkez Bankası başkanının ve kamu denetçisinin atanması ve görevden alınması gibi yetkiler meclis bünyesinde toplanmıştır.

Dört yılda bir yapılan seçimlerle belirlenen meclis üyeleri, parti yapılarında yer alarak temsilci olabildikleri gibi herhangi bir partiden bağımsız olarak da 18 yaşını doldurmuş, Sırbistan ikametli bir birey olarak seçilme haklarını elde edip, aday olabilmektedirler. Bir çok parlamenter sistemde oluğu gibi Sırbistan meclis seçimlerinde yüzde beş seçim barajı uygulanmaktadır. Karadağ, Arnavut, Macar, Boşnak, Hırvat gibi ulusal azınlıkların partilerinin baraj kapsam dışında tutulduğu bu seçim uygulamasında baraj üstünde kalan partiler aldıkları oy oranına göre vekil sayısı elde ederler. Seçimler hemen sonrasında Meclis başkanı, Meclis çoğunluğunun oyu ile göreve başlar.

Yargı Organı

Sırbistan'da yargı erki bütün demokratik sistemlerde olduğu gibi yürütme ve yasamadan bağımsız olarak mahkemelerce icra edilir. Sırbistan yargısında kanun ve kararnamelerin anayasaya uygunluğunun denetlendiği bir Anayasa Mahkemesi ve en yüksek mahkeme olarak ülke çapında nihai temyiz mercii olan Yüksek Mahkeme bulunmaktadır. Söz konusu iki büyük yargı erki dışında yine Sırbistan yargısında istinaf, asliye, sulh ve ticaret mahkemelerinin dışında dört temyiz mahkemesi ve üç idare mahkemesi yer almaktadır. Sırbistan yargı sisteminde yer alan yargıç ve savcı atamalarının prosedüründe yargıç atamaları, Yüksek Yargı Kurulu'nca yürütülürken; Savcılar ve savcı vekilleri ile ilgili düzenlemeler, Cumhuriyet Başsavcılığı merkezinde gerçekleşir. Yargıç atamalarına ilişkin belirlenen kurulunun bünyesinde yer alan üyeler arasında Yüksek Mahkeme Başkanı, Adalet Bakanı ve Milli Meclis'in uygun gördüğü bir komisyonun üyesi bulunur. Sırbistan yargısının savcılık makamına dair en yüksek irade Cumhuriyet Başsavcılığıdır. Başsavcı, altı yıllığına Meclis tarafından seçilirken, çeşitli özel yetkileri de elinde bulundurmaktadır. Cumhuriyet başsavcısı, Adalet Bakanı ve Meclis'in uygun gördüğü bir komisyonun üyesinin de içinde bulunduğu Devlet Savcılar kurulu tarafından Sırbistan yargısında savcılarının bağımsızlığı gözetilmektedir. Son olarak geçirmiş olduğu savaşları nedeniyle sivil halka yönelik savaş suçu veya müdahalelerinin sonucunda gerek iç siyasetinde gerekse uluslararası platformda çeşitli savaş ve insani suçların incelendiği yüce mahkeme ve yargı yapılarında Sırbistan geçmişinde yer alan uygulamalarından dolayı yargılanmıştır. Dolayısıyla Sırbistan yargı sisteminde savaş suçları ve organize suçlar gibi için özel yetkili savcılılıklarda mevcuttur.

Yürütme Organı

Demokratik parlamenter sistemlerin ülke yönetimi için en tepesinde yer alan bağımsız yürütme erki Sırbistan içinde başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, Başbakan ve bakanlar kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir. Bağımsız şekilde gerçekleştirilen ülke seçimleri akabinde Cumhurbaşkanı onayı ile kurulan hükümet ülke yönetim ve yürütmesinden mesul erki oluşturmaktadır. Genel seçimler sonrasında tek veya birden çok partinin koalisyonu ile kurulan Hükümet, Meclis'te düzenlenen güven oylamasında salt çoğunluğun olumlu oyunu aldığı takdirde resmen göreve başlar.

Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından atanması ile yürütmenin başı olarak görev yapmaktadır. Görevleri kapsamında bakanlar kurulunu, kabinesini belirleyerek hükümet programını belirleyip sunmaktan yükümlüdür. Hükümetin başlıca görevleri arasında iç ve dış politikaları belirleyip uygulamak, Meclis tarafından kararlaştırılmış kanunları uygulamak, tüzükleri çıkarmak, yürütme organının Meclis tarafından belirlenen kanunların uygulanması esasının yanı sıra Meclise kanun tasarılarını sunmaktadır. Sırbistan Hükümetinin ayrıca tüm parlamenter sistemlerde olduğu gibi kamu hizmetlerini yönetme sorumluluğu da mevcuttur.

Cumhurbaşkanı

Sırbistan ülke siyasi yapısında en tepede yer alan siyasi kurum olan Cumhurbaşkanlığı Kurumu bünyesinde önemli yetkiler bulundurmaktadır. Birçok Cumhurbaşkanlığı makamından farklı olarak Sırbistan Cumhurbaşkanı aynı zamanda Milli Güvenlik kurumuna başkanlık ederek, askeri bir kimlik olan başkomutan unvanına da haizdir. Cumhurbaşkanının Sırbistan anayasasında yer aldığı üzere görevleri arasında, devleti temsil etmek, başbakanı atamak, mecliste kabul edilen kanunları onaylamak, büyükelçileri tayin ve azletmek bulunmaktadır. Cumhurbaşkanının gerekli durumlarda hükümetin önerisiyle meclisi feshetme yetkisi de bulunmaktadır. Sırbistan Cumhurbaşkanı, doğrudan vatandaşlar veya siyasi partiler tarafından önerilen adayları arasından, beş yıllığına doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Bir kişi en fazla iki dönem cumhurbaşkanlığı yapabildiği Sırbistan'da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçilebilme halkın oylarının salt çoğunluğuna dayanmaktadır. Çoğunluluğun sağlanamaması durumunda seçim ikinci tur elemeleri ile yeniden gerçekleşmektedir.

Sırbistan ülke siyasi idari sisteminde bünyesinde özerk statüye sahip tek bölge Voyvodina özerk bölgesidir. Sırbistan siyasi yapısında Voyvodina özerk bölgesini bulundurması nedeniyle özerk bölge ve merkez yönetimleri oluşmuş, bu doğrultuda yerel yönetilmende etkin olduğu bir idari yapılanma mevcuttur. Sırbistan anayasasında özerk bölge yerinden yönetim esasına göre yapılandırılmış birimlerin idaresi kendi meclisleri tarafından icra edilmektedir. Etnik açıdan birden fazla millete ait toplumların olduğu yerlerde ulusal azınlıklar nüfusa oranları nispetince yerel meclislerde temsil edilmeleri üyelerinin dört yılda bir yapılan yerel seçimlerle belirlendiği meclis seçimlerince gerçekleşir. Tarım, turizm, ulaşım, sanayi şehir planlaması ve eğitim gibi birçok alanda kendi politikalarını belirleyip uygulayabilme kapasiteleri ile eyaletlerin bazı kararları merkezi hükümet tarafından Anayasa Mahkemesi'ne taşınabilmektedir. Bu doğrultuda eyaletlerin, özerk bölgelerinin gelecek ve mevcut durumlarına ilişkin merkezin anayasaya dayandırılarak ve aracılığı ile müdahale etme yetkileri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yerinden yönetim esasınca Belgrad yönetimi de özel bir yönetmelik gereği idare edilmektedir. Özel statüsü bulunan eyaletlerin dışında belediyeler, vilayetler de yerinden yönetim esasına tabiidir.

Etnik açıdan birçok azınlığın bulunduğu Sırbistan'da özerk statüye sahip tek bölge Voyvodina Özerk Bölgesi'dir.

Siyasi Partiler

Sırbistan Sosyalist Partisi (Socijalistička Partija Srbije-SPS)

Sırbistan Sosyalist Partisi, Sırbistan yakın siyasi tarihinin ve güncel siyasi hayatının önemli aktif partileri arasında ilk sıralarda yer alır. 1990 yılında Slobodan Miloseviç tarafından kurulmuş olup, Yugoslavya Komünistler Birliği Partisinin Sırbistan mirasçısı kimliği ile Sırbistan Emekçileri Sosyalist Birliği Partisinin birleşmesi ile oluşmuştur. Miloseviç önderliğinde partin iç ve dış siyasi vizyonu, amacı ve uygulamaları batı karşıtı bir algı oluşturup, Sırbistan devletinin eski Yugoslavya toprakları üzerinde hâkimiyet kuracağı inancını barındırmaktadır. Dolayısıyla Parti, Sırbistan'da yaşayan azınlıklara karşı sert, yıldırıcı politikalar geliştirirken, 'büyük Sırbistan' ideolojisi ile Eski Yugoslavya toprakları üzerinde yaşayan diğer toplumlara karşı saldırgan bir tavır güden politikaların da kaynağı olmuştur.

Parti Adı	Kurucu
Sırbistan Sosyalist Partisi (Socijalistička Partija Srbije-SPS)	Slobodan Miloseviç
Sırp İlerlemeci Partisi (Srpska Napredna Stranka- SNS)	Tomislav Nikolic
Voyvodina Sosyal Demokratlar Birliği (Liga Socijaldemokrata Vojvodine LSV)	Nenad Cank
Sancak Demokratik Hareket Partisi (Stranke demokratske akcije u Sandžaku- SDA)	Sulejman Ugljanin, Sancak Başmüftüsü Muamer Zukorlic ve Rasim Ljajic

Sırbistan Sosyalist Partisi, 1990 seçimleri ile oylarının yüzde 65'ini alarak iktidarda yer alırken Miloseviç ise Cumhurbaşkanı olmuştur. 1990-1997 arası dönemde genelde çoğunluğun oylarını alan Partinin düşüşe geçişi veya kırılma noktası 2000'de gerçekleştirilen genel seçimlerin muhalif partilerin birleşerek oluşturdukları Sırbistan Demokratik Muhalefeti bloğunun SPS'nin üzerinde oy alması ile gerçekleşmiştir. Otoriter, aşırı milliyetçi bir anlayışla politikalar uygulayıp ve demokratik anlayışa uymayarak seçimlerin yenilenmeye gitmesi ile toplum bazında da tepki gören parti, 2001 de Miloseviç'in Lahey savaş suçları mahkemesinde yargılanması ile Sırbistan Siyasi hayatındaki birincilliğini kaybetmiştir. Miloseviç yönetiminin kötü izleniminin büyük baskınlığı ile parti 2000-2010 yılları arası seçim dönemlerinde muhalefette kalmıştır. Sonraki dönemlerde diğer çeşitli partiler ile ittifaklar oluşturup seçim barajlarını aşarak koalisyon hükümetleri ile parlamentoya girebilmiştir. 2003 yılında değişen yeni genel başkan Ivika Dacic yönetimi ile parti yapısının gençleşip ılımlılaşması ile kaybedilen oyları geri almak amacıyla çizgisini

yumuşatmak zorunda kalmıştır. Başta milliyetçi söylemleri olmak üzere ekonomik ve toplumsal refaha yönelik politikalarında değişimin vurgusu artmış ve Avrupa Birliği üyeliğini yolunda ilerlenmesi gerekliği savunmuştur. Dacic, 2012-2014 yılları arasında Başbakan ve İçişleri Bakanı görevlerini üstlenirken 2014 seçimlerinin ardından kurulan hükümette de Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olmuştur. Sırbistan Sosyalist Partisi 2016 Sırbistan genel seçimlerinde diğer ittifak partileri ile koalisyon yaparak Sırbistan Siyasetinde muhalefetin ilk sırasında yer alan ikinci parti konumundadır.

Sırp İlerlemeci Partisi (Srpska Napredna Stranka- SNS)

Sırp İlerlemeci Partisi, günümüz Sırbistan siyasetinde ve parlamentosunda birinci parti olarak yer alırken, Sırbistan Sosyalist Partisine kıyasla oldukça genç olup 2016 seçimleri itibari ile de iktidarı elinde bulunduran partidir.
Tomislav Nikolic'in genel başkanlığı ile Sırp Radikal Partisinden fikir ve görüş ayrılıkları nedeniyle ayrılan yirmi bir milletvekilinin 2008 yılında kurduğu Sırp İlerlemeci Partisi, Radikal Partinin aşırı tutucu ve sert politikalarına kıyasla ideolojik açıdan merkez sağda yer almaktadır. Sırp İlerlemeci Partisinin toplum bazında yükselişe geçmesi ve özellikle Sırbistan toplumu tarafından destek görmesi halkın, Sosyalist Partinin geçmişte sert, saldırgan politikalar, Sırp Radikal Partisinin aşırı Sırp milliyetçiliği ile dışa ve uzlaşmaya kapalı keskin politikaların sürdürülmesine yönelik bir tepki olduğunu göstermektedir.

Sırbistan İlerlemeci Partisi, Sosyalist Parti ve Sırp Radikal Partisi gibi uç ideolojiler arasında milliyetçi kökene sahip olsa da kuruluşu itibari ile katı milliyetçi çizgilen Kosova ve Avrupa Birliği ile ilişkiler konusunda ayrılan daha yumuşak, çoğulcu politikalar ile Sırbistan siyasi geleneğinde merkezde yer almaktadır. 2012 seçimlerine, diğer partiler ile oluşturulan seçim ittifakının birinci partisi olarak yer almış ve ittifakın yüzde 24 oy alması ile de birinci parti konumuna yükselmiştir. Ayrıca partinin lideri olan Tomislav Nikolic ise Sırbistan'ın dördüncü Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Tomislav Nikolic'in Cumhurbaşkanlığı ile boşalan parti genel başkanlığına Aleksandar Vucic geçmiştir. Sırbistan İlerlemeci Partisi 2014 seçimlerinde Yeni Sırbistan, SPO, SDPS ve Sosyalistler Hareketi gibi partiler ile ittifakını kurarak 2014 seçimlerinde büyük zaferini elde etmiş ve parlamentoda birinci parti olmayı elde etmiştir. 2016 Sırbistan genel seçimlerinde oyların yüzde 50 sini alan partinin siyasi başarısı Aleksandar Vucic'in Cumhurbaşkanlığı görevinin sürmesi ile devam etmektedir.

Sırbistan İlerlemeci Partisi, başta AB üyeliğine oldukça fazla önem atfetme, Kosova ile ilişkilerin normalleşmesi aynı şekilde Rusya ve diğer ülkeler ile de iyi ilişkiler geliştirme konularına da ağırlık vermiştir. Parti vizyon ve programında neoliberal ekonomik değerler bağlamında ekonomik kalkınma gibi önemli konular üzerinde durup ekonomik büyüme hedefleri ve adli konular üzerinde durması da Partinin Sırbistan'da geniş kitlelere erişmesini sağlamıştır.

Voyvodina Sosyal Demokratlar Birliği (Liga Socijaldemokrata Vojvodine LSV)

Siyasi yapısında özerk bölgelere ayrılmış olan Sırbistan ulusal partilerinin yanı sıra özerk bölge azınlık partileri de siyasi hayatın içinde yer almaktadırlar. Parti Voyvodina bölgesinin en güçlü

partisi olup Sırbistan'ın parlamenter hayatın geçişin ilk temsili olan 1990 seçimlerinden beri aktif siyasi hayatını sürdürmektedir. Nenad Cank, partinin kurucu ve halen de başkanlık görevini sürdürmektedir. Parti siyasi vizyonda geçmişte Miloseviç karşıtı bir tutum sergileyerek Voyvodina bölgesinin özerk gücünün artırılması yönünde politikalar geliştirmiştir. İdeolojik boyutta salt etnik açıdan siyaset yapımını reddedip çok kültürlü toplumsal yapıyı savunmuştur. Ayrıca ekonomik açıdan Sırbistan genel bütçesinden Vovyodina'nın payını arttırmaya çalışırken Sırbistan'ın geçmişteki savaş ve eğilimli politikalarını ise eleştirmiştir.

Sancak Demokratik Hareket Partisi (Stranke demokratske akcije u Sandžaku- SDA)

1991 yılında Sancak Müslüman Milli Konseyi ile Bosna Hersek'deki SDA yapılanmasının Sırbistan uzantısı olarak Sırbistan siyasetinde yer almıştır.

Parti programında Belgrat yönetimine karşın Sancaklı Müslümanların haklarını ve özerkliğini savunarak AB üyeliği destekçiliği ile başta AB azınlık ve diğer normları kapsamında Sırbistan'daki Boşnak azınlığın kimlik ve değerlerinin korunması, yerinden yönetim ilkesi kapsamında Sancak'ın durumunun geliştirmek kaygısı taşıyıp, bireysel ve toplu haklarının geliştirilmesi ve kamu hayatına katılımının sağlanması gibi konularda da politika üretmiş ve savunmuştur. Ayrıca Sancak'ın ekonomi ve altyapısının geliştirilmesini de gereken önemin verilmesi için çalışmaktadır. Partinin kurucuları olan genel başkan Sulejman Ugljanin, Sancak Başmüftüsü Muamer Zukorlic ve Rasim Ljajic Sancağın Sırbistan siyasetinde öne çıkan siyasi şahsiyetlerdir. Rasim Ljajic daha sonra partiden ayrılarak Sancak demokrat Partisini kurmuş, sonrasında iki partinin genel merkezlerinin birleşme kararları ve birleşmeleri Sancağın Sırbistan siyasetindeki konumunu güçlendirmiştir.

Sırbistan siyasi kültüründe önemli derecede ön plana çıkan konu Sırbistan'da yaşayan azınlıkların siyasi statüleri ve haklarıdır. Hem Sırbistan içinde özerk olmayan hem de özerk bölge olan Voyvodina başta olmak üzere diğer bölgelerde yaşayan azınlıkların siyasi hak ve temsilleri konusu Sırbistan siyasi kültürün en temel, genel ve güncel konusudur. Özellikle özerk bölge ve Sırbistan'ın diğer bölgelerinde yaşayan azınlıkların siyasi olarak haklarını elde etme çabalarında gerek Sırp toplumu gerekse de siyasi iradeler tarafından engel ve kesintiler ile karşılaşmaları gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra Sırbistan toplumunun genel huzur ve geçimi bakımından Sırplar ve diğer azınlıklar arasındaki etnik ve dini ayrışmaya dayalı milliyetçi çizginin derinleştiği dönemlerde ülke genelinde mevcut durum siyasi, ekonomik, sosyal ve güncel alanda kendini göstermektedir. Bu ayrıştırıcı etki Sırbistan siyasi kültüründe en çok yakın tarihinde Miloseviç döneminde yaşanmıştır. Sırbistan'ın bir iç siyasi meselsi olarak yer alan özerk bölge ve azınlık hakları konusu, o bölgelere yaşayan halklar ile Sırbistan'ın komşuları ve diğer ülkelerin halkları ile aynı etnik ve dini kimliğe sahip olmaları nedeniyle bir dış ilişkiler ve hatta uluslararası ilişkiler konusu olarak da değerlendirilir.

Sırbistan anayasasıca oluşturulmuş azınlıklar olan Boşnaklar, Macarlar, Arnavutlar, Hırvatlar, Bunyevatslar, Bulgarlar, Rumenler, Çingeneler, Ukraynalılar, Slovaklar ve Rutenlerdir. Bu anayasaca belirtilmiş ulusal azınlıklar vatandaşlıkları gereğince bireysel

haklara ve topluluk haklarına sahiptirler. Yukarda geçen azınlıkların kendi milli konseyleri vardır. Azınlıklar; kültür, eğitim ve dil gibi konularda karar süreçlerine katılım amacıyla kendi milli konseylerini oluşturabilirler. Sırbistan'ın resmi ve fiili özerk bölgesi olan Voyvodina'da çoğunluk olarak Macarlar yaşamakta olup ayrıca Hırvat ve Slovak nüfusu da mevcuttur. Yugoslavya döneminde özerklik statüsü kazanmasına karşın Miloseviç zamanında Sırp milliyetçiliğinin yükseltilmesi nedeniyle Sırbistan için azınlık olan Voyvodina halkı ile Sırplar arasında gerilimli zamanlar yaşanmıştır.

Voyvodina'dan sonra ismi Osmanlı döneminden kalma ve nüfuzunun çoğunun Müslümanlardan oluşan Sancak bölgesi de Sırbistan siyasi kültürünün etnik ama özellikle de din azınlıkların yaşamlarının siyasi kültüre yansıdığı bir bölgedir. 1990'lar sonrasında bölge Müslüman halkı, aralarında Sancaklı Müslümanlar olarak kendilerini resmi anlamda temsil edecek kurum olarak Sancak Müslüman Milli Konseyi'ni (MNVS) kurmuşturlar. Konsey daha sonra Sancak'ın siyasi temsilinde yönlendirici olup, her ne kadar Sırbistan yönetimin tepkisini alsa da önce özerklik talebi ve referandumunu gerçekleştirip sonra Sancak siyasi parti yapılanmalarına neden olmuştur. Sancak Müslümanlarının Sırbistan siyasi kültüründe, dini ve etnik azınlıkların siyasi haklarını kazanıp, elde edilmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Sırbistan'ın siyasi kültürünü oluşturan en önemli diğer bir konu ise uzun süre Sırbistan'ın siyasi temsili ve Sırbistan politikalarının uluslararası temsili anlamına gelen liderlerinin, etnik ve dini temelli iç ve dış politikalarıdır. Söz konusu politikalar nedeniyle Sırbistan'ın komşuları ile başlayan savaşlarının, hem Sırplar için hem de Sırbistan ekonomisi için olumsuz etkisinden söz edilmekte ve bu etkinin izlerinden kurtulmanın yöntemleri siyasi boyutta geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu olumsuz etki yıllarca dünya çapında da Sırbistan siyasi vizyonlarının negatif etki yaratmıştır. Sırbistan siyasi kültürünün genel atmosferine hakim olan Sırp ve diğer azınlıklar ayırımı konusu kendini milliyetçi eksende Miloseviç döneminde oldukça gösterse de Miloseviç sonrası dönemde bu etki kırılmıştır. Özellikle Miloseviçin savaş suçlusu bulunup yargılanması Sırbistan siyasi dönüşümün başlangıç noktası olmuştur. Bu doğrultuda etnik çatışmaya dayalı gelişen siyasi çerçeve yerini Sırbistan ekonomisinin kalkınması, gelişimi, ülkenin refah seviyesinin artırılması başta olmak üzere, milliyetçi düşüncenin kırılıp daha toplumcu anlayışa bırakmıştır. Aynı şekilde bu dönüşümde Avrupa Birliği üyeliği yolunda ilerlenirken özellikle azınlık ve özerk bölge konuları açısından AB norm ve değerlerine uyulma kaygısı ile toplumsal bazda dönüşümün de geliştiği görülmektedir.

Siyasi Kişilikler

Slobodan Milosevic (1941-2006)

Sırbistan siyasi geçmişinde en önemli şahısların başında gelen, Slobodan Miloseviç, Sırbistan'ın Pasarofça kentinde 20 Ağustos 1941 tarihinde doğmuştur. Miloseviç Belgrad üniversitesini hukuk fakültesinin tamamladıktan sonra Belgrad belediye başkanının ekonomi danışmanı olarak çalışmış ve Komünist Parti'ye katılarak da siyasi hayatına başlamıştır. 1984 yılında, Sırbistan Komünist Partisi lideri olurken 1989 yılında ise Sırbistan Cumhurbaşkanı olmuştur.

Miloseviç Sırbistan'ın dünyadaki vizyonu açısından isminin savaşlar ve katliamlar ile anılmasının sorumlusu olduğu devlet başkanıdır. Yugoslavya'nın parçalanması sonrasında Sırbistan'ın varis devlet olarak kendini ilan etmesi ile henüz yeni bağımsızlık ilan eden komşularına yönelik başlattığı savaşlar, yıllarca Sırbistan'ın üzerinden silemeyeceği bir olumsuz izlenim olmuştur. Bu doğrultuda Miloseviç'in göreve gelir gelmez Kosova'nın özerklik statüsüne son vermesi, 1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık ilanı üzerine yaptığı askeri müdahaleler ve Bosna-Hersek saldırıları Miloseviç'i savaş suçlusu yapacak unutulmaz olayları olmuştur. Miloseviç, 1992'de Bosna-Hersek'de hem sivil alanda Bosnalı Sırpların Müslüman Bosnalı halka yönelik şiddet eylemleri hem de askeri alandan 250 bin kişinin katledilmesiyle sonuçlanan Bosna savaşını başlatmanın sorumlusu olmuştur. Miloseviç yönetiminde Kosova'ya yönelik de birçok sivilin ölünme varan askeri saldırıları nedeniyle Lahey'de Uluslararası Ceza Mahkemesince insanlığa karşı suç işlediği ve savaş suçlusu olarak hapse mahkûm edilmiştir. Hem Kosova hem de Bosna-Hersek katliamları nedeniyle mahkum olan Miloseviç, Lahey'de Mart 2006 yılında hapishanede ölmüştür.

Sulejman Ugljanin (1953 -)

Tarihsel olarak ve günümüzde de Sancak'ta(Sandzaka) yaşayan Müslüman halkın Sırbistan merkezi yönetimine karşı temsilcisi, haklarının savunucuları olarak, sembol olan kişilerin başında yer alan Ugljanin, 1953 yılında Kosova'nın kuzeyindeki Mitrovica şehrinde dünyaya gelmiştir. Üniversite eğitimini Saraybosna'da Diş Hekimliği Fakültesi'nde tamamladıktan sonra Sancağın başkenti olan Novi Pazar(Yeni Pazar) hekimlik yapmıştır. Ugljanin, Siyasi kimliğe 1990 yılında Saraybosna kurulan Boşnak Partisi yapısında başlasa da daha sonra Sancak Demokratik Hareket Partisinin lideri ve başkanlığını yaparak Sancaklı Boşnak halkın siyasi temsilini kuvvetlendirecek yapının başında yer almıştır. Yaklaşık 110 bin civarında oy alarak Sırbistan cumhurbaşkanlığı adayı da olmuştur. Sulejman Ulgjannin, 2004 ve 2008 yılları arasında Novi Pazar belediye başkanlığı yapmış, 2008'ten 2014 yılları arasında da Sırbistan devlerinde bakanlık yapmıştır.

Muamer Zukorlić (1970-)

Sancak Müslümanlarının dini ve siyasi temsili olan bir diğer yapı Sancak milli konseyinin kurulmasında liderlik etmiş ve konseyin ilk başkanı olmuştur. Ancak Sırbistan merkezi yönetimi ve adaletince kendisine yöneltilen anayasal düzeni tehdit etme, bölücülük ve terörizm gibi bir takım suçlamalar nedeniyle bir süreliğine Türkiye'de yaşamıştır. 1996 yılında Sırbistan'a geri dönüp, Yugoslavya federal meclisine milletvekilliğine seçilmiştir. Tekrar Cumhurbaşkanlığını denemiş, Sırbistan adli makamlarının Ugljanin'in dokunulmazlığının önce kaldırılıp sonra beraat edilmesi; Ugljanin'in Sancak'ın Boşnak halkının ve Sırbistan'da yaşayan Müslümanların haklarının temsiline yönelik plan ve faaliyetlerini sekteye uğratmıştır. Ancak Sırbistan Müslümanları arasında son zamanlarda gerçekleşen ayrışmalara dair Ugljanin'in görüşü ayrışan grupların üstünde ve ötesinde yeni bir liderlikle ortak bir İslam birliği kurulması olmuştur.

Sancak'ta yaşayan Boşnak ve Müslümanların dini ve siyasi temsilcilerinden biri olan Sancak Müftüsü Muamer Zukorlic, 1970 yılında doğmuştur. Aldığı İslam eğitimleri ile 1993'te Sancak İslam Cemaati'nde müftü olarak görev yapmıştır. Sancak İslam Cemaati 2007 yılında Sırbistan'daki İslam Cemaati adıyla kurumsallaşınca Zukorlıc buranın başkanı olmuştur. 2014 yılında tekrar Saraybosna'daki Riyaset tarafından yeniden Sancak Başmüftüsü olarak atanmıştır.

Muamer Zukorlic Sancak Demokratik Hareket Partisinin(SDA) yapılanmasının içinde yer alan bir üyesi olarak özellikle Ugljanin'in Sırbistan dışında sürgünde olduğu dönemde Müslüman birliği adına mevcut otorite boşluğunda müftü olarak toplumun saygı duyduğu bir isim olmuştur. Boşnakların birliği ile Sancak'ın Sırbistan'da özerk bölge statüsüne geçmesi yönelik görüş ve girişimleri bulunan Zukorlik siyasi kimliğinin SDA'dan sonraki adımı olan 2010'da kurduğu Boşnak Demokrat Topluluğu (BDZ) adlı siyasi partiyi ile devam etmiştir. O dönemlerde Sırbistan Müslümanları arasında yaşanan ayrışma Zukorlic'in partisinin bölünmesi ile sürmüştür. Zukorlic diğer iki büyük Sancak partisi karşısında güçlenmiş 2012 yılında Sırbistan Cumhurbaşkanlığına aday olmuştur. Yüzde 1.4 oranında oy alan Zukorlic din adamlığından, siyasi partiler ve cumhurbaşkanlığına doğru değişen kimliğini Sancak'taki Müslümanların davasına ilgi uyandırmak için olduğu şeklinde açıklamıştır.

Bugün Sırbistan'da neler tartışılıyor

Sırbistan güncel iç ve dış siyaseti, temel alanlarda değerlendirildiğinde, iki genel başlığın öne çıktığı görülmektedir. İlki Sırbistan'ın AB üyeliği, diğeri ise Kosova ile ilişkiler ve mevcut durum olmaktadır. AB üyeliği konusu doğrudan Sırbistan dış ilişkiler konusu olarak uluslararası ilişkiler bazında incelenirken, diğer konu olan Kosova ile ilişkiler ise Sırbistan direk iç siyasetinin dış ilişkisine yansıması ve hatta AB üyeliğinin bir şartı olduğu görülmektedir.

Bu iki temel konuda öncelikle AB ile olan ilişkilerin geçmişinin kısa bilgisine bakılacak olursa Sırbistan, AB'ye 2009 yılında adaylık için başvurmuştur. 2012 yılında ise aday ülke statüsünü elde etmiştir. Kosova ile ilişkilerin normalleştirilmesi koşulu ile 2013'te AB Sırbistan ile üyelik müzakerelerine başlanması kararı üzerine Sırbistan, 2014 yılında müzakerelere başlamıştır. Sırbistan AB üyeliği yolunda AB'nin Kopenhag ekonomik kriterleri çizgisinde, ekonomik anlamda dünya küresel ekonomisine ülke kalkınma ve büyümesine dayalı gelişmişlik göstermeye çalışırken siyasi şartlar bağlamında da azınlık haklarına dayalı diğer AB norm ve değerlerine uyma zorunluluğu ile ilerleme göstermeye çalışmaktadır. Son ilerleme raporuna göre Sırbistan halen azınlık hakları, yolsuzluk ve organize suçlar ile mücadele konularında eleştirilmiş ve ekonomik çapta serbest ve rekabetçi piyasanın yerleşmesi için önemli yapısal reformlara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Sırbistan'ın hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve azınlık haklarına saygı, azınlıkların demokratik temsilleri, küresel barışa katkı gibi evrensel AB normları bağlamında ilerleme göstermesi zorunluluğu uluslararası kamoyunda Miloseviç döneminden kalan savaşçı, olumsuz vizyonun silinmesine katkı sağlayacağı Sırbistan politikacıları ve Sırp toplumunun büyük bir çoğunluğunun görüşü açısından önem taşımaktadır. AB'ye üyelik konusu Sırp toplumu için çoğunluk olarak desteklense de üçte bir oranında bir kitlenin halen milliyetçi çizgide kaygılarının olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalarda Sırbistan toplumun bir kesimi AB içinde ekonomik sorunlar ve Sırp kimliğinin korunması gibi gerekçelerle üyeliğe karşı çıkmaktadır. Bu karşıt fikirler sadece toplum bazında yer almayıp Sırbistan'ın AB üyeliğine Kosova şartı gerekçesi ile bazı siyasi partilerce olumlu bakmadıkları görülmektedir.

Tarihsel kökeni Sırbistan'ın Kosova'da başlattığı savaş ile NATO askeri müdahalesine dayanan Kosova ve Sırbistan ilişkileri geçmişi, 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlık ilanı ile günümüze kadar gelen tartışma konusunu oluşturmuştur. Sırbistan için ilk başlarda özerk bölge olarak kalması gereken Kosova konusu bugün hem AB ile olan üyelik ilişkilerinde hem de uluslararası alanda hassas kelimelerin kullanıldığı, özenli açıklamaların yer aldığı karşılıklı ilişkiler açmaz haline bürünmüştür. Kuzey Kosova sınırında yaşayan Sırplar ve Sırbistan'da yaşayan azınlık Arnavut toplumu içinde oldukça hassas olan konu bu her iki toplumun geleceği açısından hayati noktadadır. Sırbistan'ın Kosova'yı bir devlet olarak tanımama konusunda ısrarı, hem AB'yi hem de Birleşmiş Milletleri arabulucu ve politika üretici röle büründürmüştür. Bu doğrultuda AB'nin arabuluculuğu ile Kosova ve Sırbistan ilişkileri Sırbistan açısından BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı ve Uluslararası Adalet Divanı'nın bağımsızlık hakkındaki görüşü üzerinden müzakereye açılmıştır. Geçen dönemlerden bugüne AB üyeliği ve Kosova'nın tanınması yolunda Sırbistan'ın sert tutumdan ve politikalardan giderek vazgeçilip, toplumun da tanıma konusunda ılımlı dönüşümü sayesinde bugün son gelinen nokta, yeni bir anlaşmanın yapılması müzakereleri olmuştur.

AB üyeliklerinin önündeki engellerin kalkması adına her iki ülkede aralarındaki sınır anlaşmazlığının çözümüne dair attıkları adımları anlaşma müzakeresi bugün AB gözlemi ve gözetimi ile deva etmektedir. Eylül 2018 itibariyle başlayan süreçte Anlaşama taslağına göre çözümün, Sırbistan'ın güneyinde Arnavutların çoğunlukta yaşadığı Presevo Vadisi Kosova'ya verilecek ve karşılığında Sırbistan da Mitroviçe şehrinin içinden geçen İbar nehrinin kuzeyinde Sırp çoğunluğun yaşadığı bölgeyi yeniden tam kontrolünü eline alması beklenmektedir.

Ekonomi

Serkan Öztürk

Genel Ekonomik Durumu

Sırbistan, Avrupa'nın Güney Doğusunda, Balkan Yarımadası'nın orta kesiminde bulunmaktadır. Ülkenin yüzölçümü 77,474 km2'dir. Tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Sırbistan, Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan önemli geçiş yollarına sahiptir. Avrupa'nın ağ geçidi olarak da adlandırılan ülke Güney Doğu Avrupanın lojistik merkezi olmaya adaydır.

Ülke ormanlık alanlar bakımından zengindir. Ormanlar ülke topraklarının yaklaşık %37 sini kaplamaktadır. Coğrafi konumunun getirdiği avantajın yanında sahip olduğu 7 milyonluk nüfus ile orta ölçekli gelişmekte olan bir pazar olarak tanımlanabilir. Ülke pazar büyüklüğü açısından Güneydoğu Avrupa'da Romanya ve Bulgaristan'ın arkasında 3. sırada yer almaktadır. Sırbistan, Balkan ülkeleri arasında hızla büyüyen ülkelerin en başında gelmektedir.

Sırbistan ekonomisi 1990'lardaki savaşlar neticesinde karşılaştığı ambargolar ve yaptırımlar nedeniyle ciddi sorunlar yaşamıştır. Yaşanan savaşlar, uygulanan uluslararası yaptırımlar, uluslararası askeri müdahaleler ekonomik ve sosyal açıdan gerilemeye ve altyapının tahrip olmasına yol açmış, yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Söz konusu dönemde GSYİH % 50 oranında gerilemiş ve yoksulluk büyük oranda artmıştır. Savaşlar ve yaptırımlar Sırbistan nüfusunun büyük bir bölümünün hayat şartlarını olumsuz etkilemiştir.

Orta ve Doğu Avrupa'daki birçok ülkenin aksine Sırbistan, serbest piyasa reformlarına ancak 2000'li yıllarda başlayabilmiştir. Savaştan sonra Avrupa Birliği ile bütünleşmeyi hedefleyen Sırbistan, AB'ye uyumlu ekonomik programlar hazırlayabilmiştir. Demokrasiye geçiş ile birlikte büyük reformlar gerçekleştirmeyi hedefleyen Sırbistan özellikle son 10 yılda yaptığı yasal düzenlemeler, AB'ye tam üye olmak için yapılan uyum yasaları sayesinde birtakım ilerlemeler kaydedebilmiştir. Bu süreçte yabancı yatırımlar için elverişli bir ortam oluşturulmaya çalışılmış ve kısıtlamalar önemsiz bir düzeye çekilmiştir. Genç ve nitelikli işgücü ve coğrafi konumu sayesinde de ekonomisini belirli ölçekler dahilinde geliştirmeyi başarabilmiştir. Savaş sonrası dönemde, 2000'li yıllarda yatırım çekmek için büyük uğraşlar veren Sırbistan'ın bu dönemleri Avrupa'nın da içine girdiği küresel krizler zamanına denk gelmektedir. O yüzden Avrupa'dan gelen yatırımlar, Sırbistan'nın krizden çıkması için yeterli olmamıştır. Beklediği iyileşmeyi göremeyen Sırbistan çareyi Rusya'da aramış ve Rusya, Sırbistan'ı bir çok büyük projeye dahil etmiştir. Sırbistan, bu dönemde müthiş bir çaba sarfetmiş ve büyük projeler üretmiştir. Ekonominin canlanması ve büyümesi, işsizlik sorununu çözmek için Dünya Bankası, IMF ve AB ile anlaşmalar yapmıştır.

Savaştan sonra Sırbistan için serbest piyasa ekonomisine geçiş, yepyeni bir rejim oluşturma, işsizlik, yolsuzluk gibi çözülmesi gereken büyük sorunlar ortaya çıkmıştır. Son ekonomik krizin Avrupa Birliği'ni etkilemesi ile birlikte mevcut sorunlar daha da büyümüştür. Ülke ekonomisinde, yüksek işsizlik oranı ve istenen seviyelere çıkarılamayan hane gelirleri hala devam etmekte olan politik ve ekonomik problemlerin başında gelmektedir. Büyüyen bütçe açığı ekonominin yeniden canlandırılması çabalarını kısıtlamaktadır. Ülkedeki kurumların yeterince güçlü olmaması ve demografik yapıda gözlenen bozulma ekonomik büyümenin ilerlemesini de yavaşlatmaktadır.

Sırbistan ekonomisinin en önemli sorunları yüksek işsizlik oranı ve yeni iş alanları yaratılması, enflasyon, yüksek kamu harcamaları, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, gittikçe artan kamu borçlanmaları, artan özel sektör dış borçlarıdır. Sırbistan'ın temel ticaret ortakları olan Euro ve Balkan Bölge ülkelerindeki ekonomik gelişmenin yavaş ve kırılgan olması ülkeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca halen uygulanan sıkı mali politikalar ve yüksek işsizlik oranları tüketim harcamalarını sınırlandırmaktadır. Sırbistan endüstriyel altyapısı güçlü bir ülkedir. Sırbistan ekonomisinin itici unsurları; ülkenin stratejik konumu, göreceli ucuz ve kalifiye olan bir işgücüne sahip olması, AB, Rusya, Türkiye ve CEFTA ülkeleri ile yapılan Serbest Ticaret Anlaşmaları ve yabancı yatırımlara uygulanan oldukça cömert teşvik paketleri, mevcut pazar potansiyelidir.

Ülke ekonomisi temel olarak yabancı sermaye destekli imalat sektörüne ve ihracata dayanmakta olup ekonomi üzerinde kamunun önemli payı bulunmaktadır ve bu da özelleştirmeler gibi birçok yapısal reforma ihtiyaç oluşturmaktadır. Sırbistan'ın özel sektörünün sosyal üretim içindeki payı, özelleştirme programlarını sürdüren birçok Doğu Avrupa ülkesi standartlarına göre küçüktür.

Sırbistan'ın ekonomik yapısı gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi tarım ve sanayiden hizmetler sektörüne doğru kaymaya devam etmektedir. 2017 yılında ülkenin GSYİH'nda tarımın payı % 9 civarında gerçekleşmiştir. Ülkenin GSYİH'sı içinde sanayinin payı % 31,3'dür (Dünya Bankası-2018). Kimya, tekstil, otomobil üretimi, mobilya ve gıda işleme gibi sektörler güçlü olduğu sektörlerdir. Ülkede başta turizm olmak üzere hizmetler sektörü önemli paya sahiptir. GSYİH'nın yarısından fazlasını hizmetler sektörü oluşturmaktadır. Sırbistan tarımında mısır, tahıl, ayçiçeği, şekerpancarı, kenevir ve hayvansal ürünler önemli yer tutmaktadır. Meyve ve sebze de Avrupa'nın önemli üreticileri arasındadır. Vojvodina özerk bölgesi tarım sektöründe başı çekmektedir. Sırbistan mütevazi maden ve mineral kaynaklarına sahip olmakla beraber, demir, kömür ve bazı metaller bakımından zengindir. Ülkede 2,8 milyon işgücü bulunmaktadır. Bu işgücünün % 21,9'u tarımda, % 15,6'sı sanayi imalatında, % 62,5 gibi büyük bir oranı hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfusun genel nüfusa oranı ise % 9,2'dir.

Sırbistan, 2017 yılı itibariyle 191 ülke arasında dünyanın 91. büyük ekonomisidir (IMF-Ekim 2017). Sırbistan, İnsani Gelişmişlik Endeksine göre dünyada 185 ülke arasında 66. sırada (UN-2015), Ekonomik Serbestlik Endeksine göre dünyada 180 ülke arasında 99. sırada (The Heritage Foundation-2017), Küresel Rekabetçilik açısından dünyadaki 137 ülke arasında 78. Sırada (World Economic Forum-2017-2018) ve İş Yapma Kolaylığı açısından dünyada 190 ülke arasında 43. sırada bulunmaktadır (Dünya Bankası-2018).

Sırbistan, 2016 yılında 2,3 milyar $ ile doğrudan yabancı yatırım çeken ülkeler arasında 63. sıradadır (UNCTAD). 2014-2016 döneminde toplam doğrudan yabancı yatırım miktarı 6,6 milyar dolar olan Sırbistan, 2016 yılında 30,3 milyar dolarlık toplam yabancı sermaye stoğu ile de dünyada 72. sırada bulunmaktadır (UNCTAD). Sırbistan esnek döviz kuru politikası uygulamaktadır.

Sırbistan 2016 yılı itibariyle yaklaşık 30 milyar USD'lik bir Milli Gelire ve yaklaşık 4.225 USD'lik kişi başı milli gelire sahiptir. (Dünya Bankası verileri baz alınmıştır.)

Ekonomik Göstergeler

Kişi Başı Milli Gelir

1990'lardaki savaşlar neticesinde karşılaştığı ambargolar ve yaptırımlar nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan Sırbistan ekomisinde halen süregelen yapısal birtakım sorunlar mevcuttur. Avrupa Birliği kişi başına düşen milli gelir rakamı olan 26.500 USD ile kıyaslandığında 5000 USD'nin altında kalan kişi başı hasıla rakamları Sırbistan'ın güncel ekonomik durumunu net olarak ortaya koymaktadır.

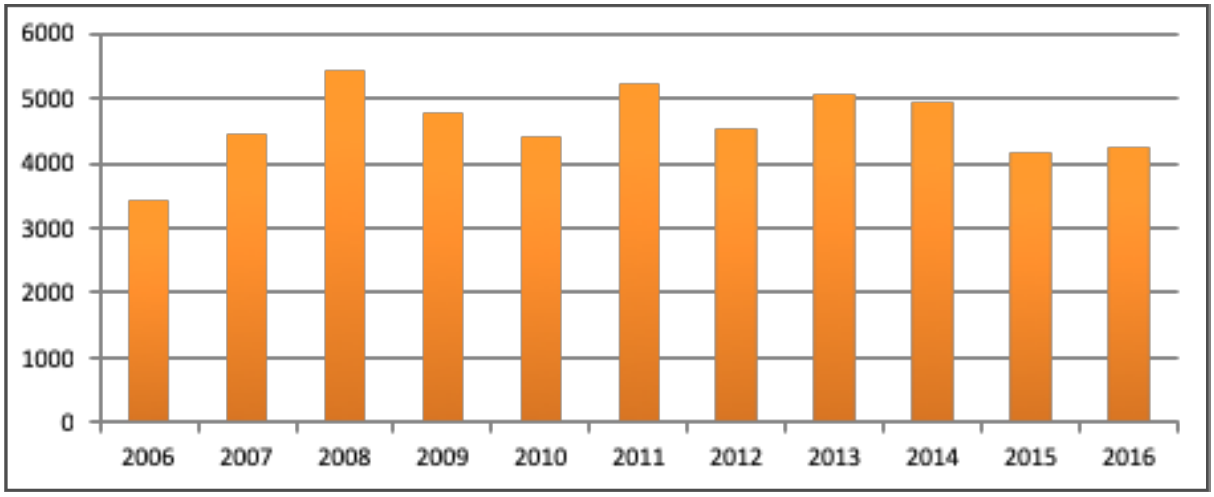

Kişi Başı Yurt İçi Hasıla

Sırbistan kişi başına düşen yurtiçi hasıla rakamı 2017 yılı itibariyle 5.900 USD'dir. 1990'lı yıllarda süregelen savaş ve yaptırımlar neticesinde oldukça düşük seviyelerde seyreden yurtiçi hasıla rakamları, uygulanan istikrar programları ve AB'ye entegrasyon sürecinde yapılan iyileştirmeler neticesinde artış göstermiştir. Ancak hem AB ve çevre ülkelerdeki mevcut ekonomik sorunlar ve 2008 küresel krizinin etkileri hem de Sırbistan ekonomisinin halhazırdaki mevcut yapısal zayıflıkları nedeniyle arzulanan GSMH rakamlarına erişilememiştir.

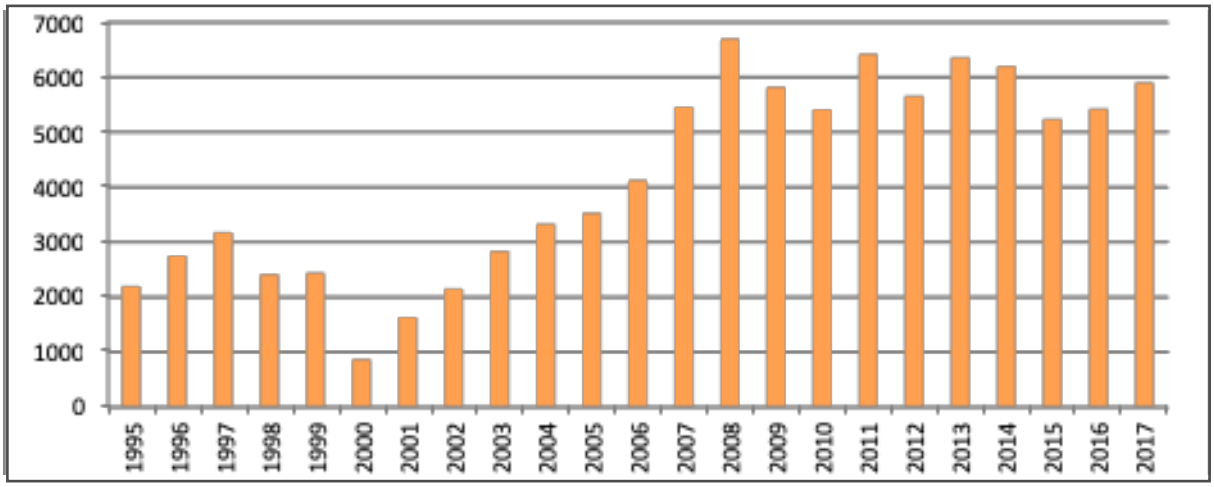

Yıllık Büyüme Oranları

1990'lı yıllarda yaşanan siyasi istikrarsızlık ve uluslararsı yaptırımlar neticesinde ekonomik ve sosyal açıdan oldukça gerileyen ülke 2000'li yıllardan itibaren birtakım reformlara başlayabilmiş ve 2008 yılı ekonomik krizine kadar istikrarlı sayılabilecek büyüme oranlarını yakalayabilmiştir. Başta AB ülkeleri olmak üzere Sırbistan'ın ilişkide olduğu ülkelerin 2008 yılı ve sonrasında krizden etkilenmeleri Sırbistanı'da olumsuz etkilemiş ve büyüme oranlarını oldukça aşağı çekmiştir. Sırbistan ihracat odaklı bir büyüme stratejisi benimsemiş olup, özellikle AB üyelik süreci büyüme potansiyelini artırmaktadır ancak ülkedeki kurumların yeterince güçlü olmaması ve demografik yapıda gözlenen bozulma ekonomik büyümenin hızlı olmasını engellemektedir. 2008 yılı küresel ekonomik krizinin Sırbistan üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Sırbistan ekonomisi 2009 yılında %3,12, 2012 yılında %1,02, 2014 yılında %1,83 oranında küçülmüştür. Sırbistan'ın 2017 yılı büyüme oranı %1,87 dir.

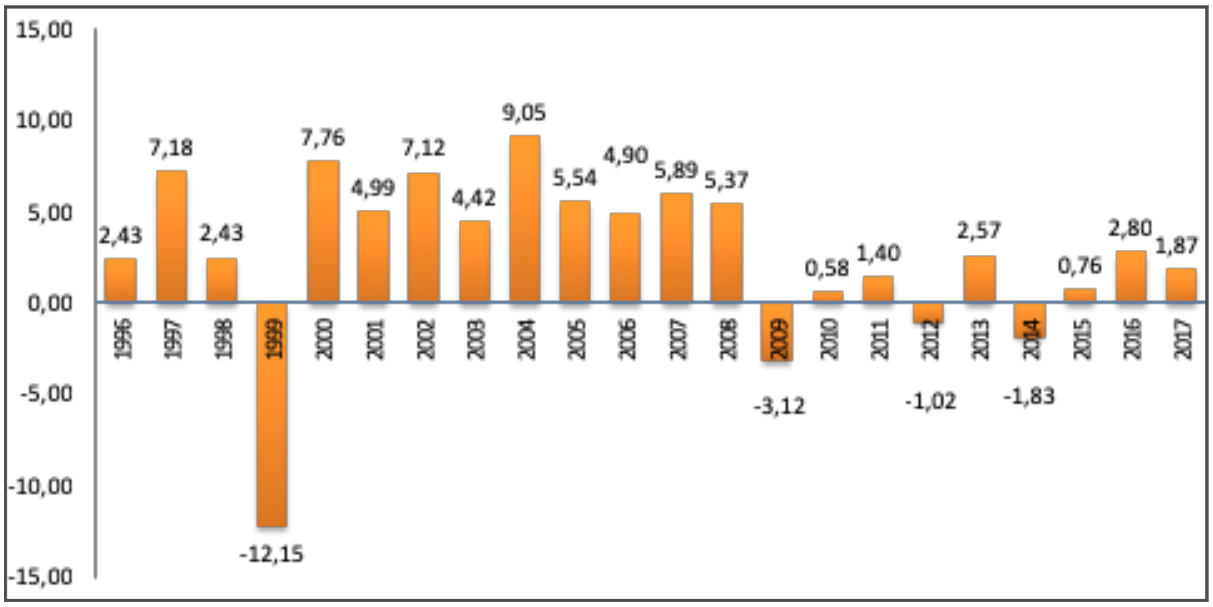

İstihdam-İşsizlik Oranları

Sırbistan yüksek işsizlik oranına sahip bir ülkedir. Yatırımların tam anlamıyla yapılamamasından dolayı işsizlik istenilen seviyelere indirilememiştir. İşsizlik özellikle kadın nüfus için önemli bir problem olmaya devam etmektedir. Ülkede 2,8 milyon işgücü bulunmaktadır. Bu işgücünün % 21,9'u tarımda, % 15,6'sı sanayi imalatında, % 62,5 gibi büyük bir oranı hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Sırbistan'ın ucuz ve kalifiye bir işgücüne sahip olduğu söylenebilir. Son yıllardaki olumlu ekonomik gelişmelere rağmen, işsizlik konusunda da kat etmesi gereken uzun bir yolu vardır.

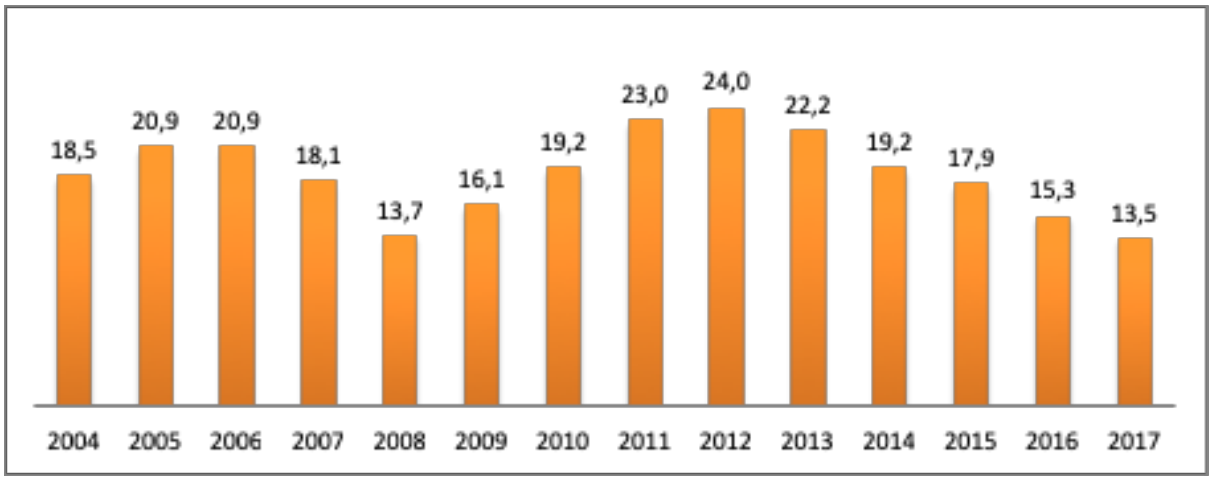

Enflasyon Oranları

90'lı yıllarda mevcut savaş ve yaptırımların etkisiyle oluşan yüksek enflasyonla mücadele eden ülkede uygulanan ekonomik reformlar ve sıkı mali politikaları neticesinde enflasyon oranları geriletebilmiştir. Özellikle son yıllarda IMF ile yapılan anlaşmalar neticesinde ekonomik istikrar programı uygulanmış ve enflasyonda iyileşmeler sağlanmıştır. Ülkede enflasyon oranları son yıllarda oldukça stabil ve düşük seyretmektedir. .

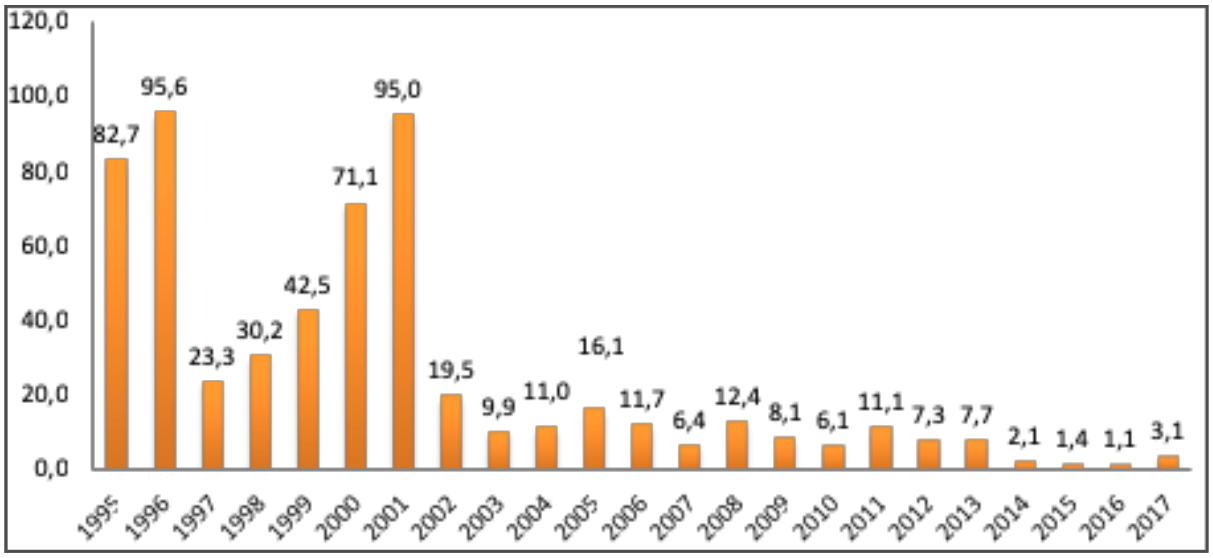

İhracat

Savaş ve kargaşa döneminde oldukça düşük ihracat rakamlarına sahip olan Sırbistan , 2000 li yıllardan itibaren uygulanan ekonomik reformlar sayesinde ihracatında artışlar kaydetmiştir. Özellikle ihracatı artırmak ve temel altyapı yatırımlarını güçlendirebilmek için 2010 yılında yeni bir uzun dönem ekonomik büyüme planını yürürlüğe koymuştur. Bu programın etkisiyle Sırbistan'ın ihracatında gözle görülür bir artış kaydedilmiştir.

Ülke ağırlıklı olarak; demir çelik, elektrikli ve elektriksiz makineler, plastik ve plastik işleme ürünleri, hububat, sert kabuklu meyve, bakır ve bakır ürünleri ihraç etmektedir. Sırbistan ihracatının büyük kısmını AB ve çevresindeki Balkan ülkelerine gerçekleştirmektedir.

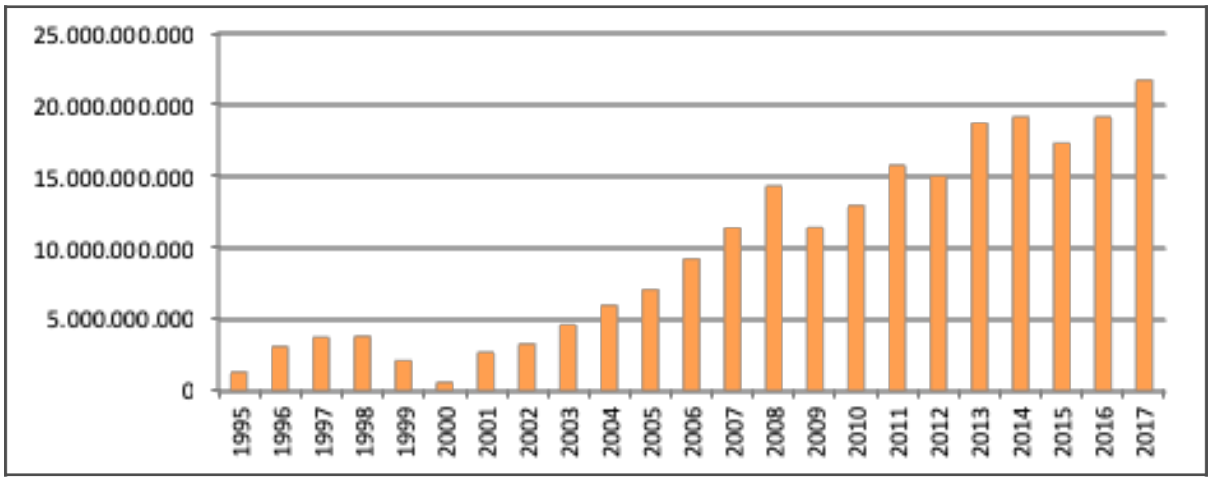

İthalat

Savaş ve uluslararası yaptırımların etkili olduğu dönemlerde oldukça sınırlı olan ithalat rakamları ekonomideki liberalleşmeyle paralel şekilde artış kaydetmiştir. Ülkenin 90'lı yıllarda ithalat seviyesi 5 milyar doların altında iken, 2017 yılı itibariyle ithalat tutarı 25,4 milyar dolardır.

İthalatındaki başlıca ürün grupları mineral yakıtlar, elektriksiz ve elektrikli makineler, otomotiv ana ve yan sanayi, plastik ve plastik ürünleri, kağıt ve kağıt ürünleridir. İthalatın gerçekleştirildiği önemli ülkeler arasında ise Almanya, İtalya, Rusya Federasyonu, Çin ve Macaristan gelmektedir.

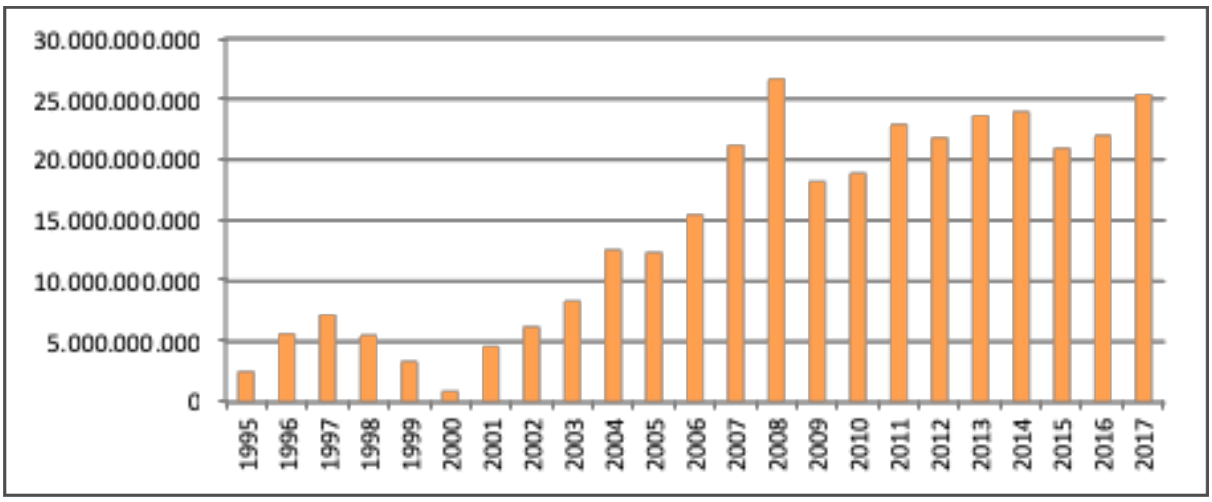

Dış Ticaret Açığı

Sırbistan, dış ticaret açığı veren bir ülke konumundadır. 2000 yılından sonra uygulanan serbast piyasa reformları sonrasında hem ihracat hem de ithalatı artış göstermiştir. Ancak ithalat artış oranının daha yüksek olması sebebiyle dış ticaret açığı 2008 yılına kadar artarak kendini göstermiş ve 2008 yılında 12 milyar dolar ile tarihi yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu tarihten itibaren ihracat ağırlıklı büyümeyi hedefleyen ülke, uygulanan ekonomik programlarla ihracatını artırmayı başarmış ve dış ticaret açığında da önemli sayılabilecek oranlarda azalışlar kaydedebilmiştir. 2017 yılı itibariyle Sırbistan dış ticaret açığı 3,65 milyar dolardır.

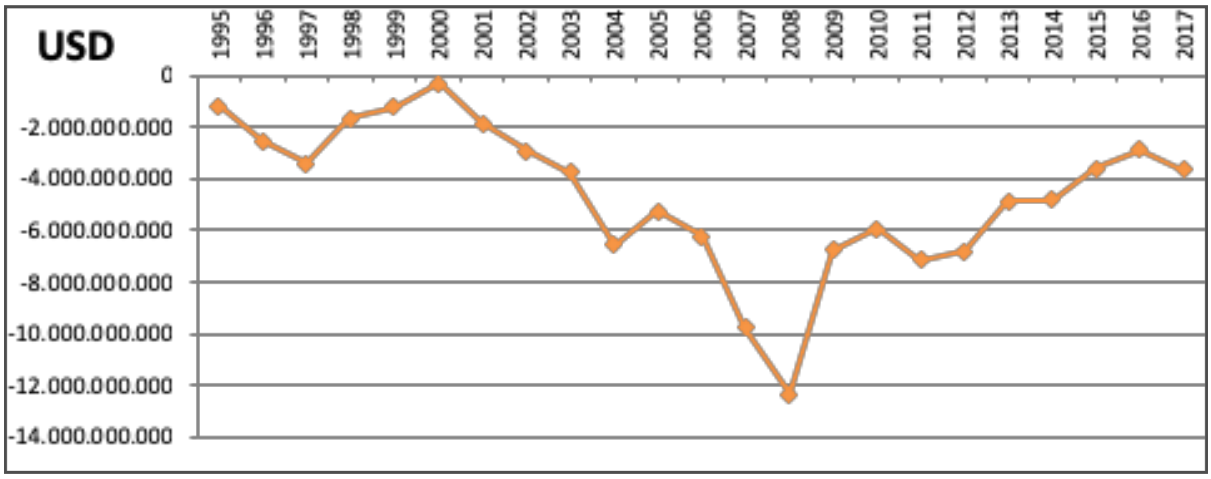

Toplam Dış Borç Stoku

Piyasa serbestleşmesiyle birlikte 2000 li yıllarda diğer ekonomik parametrelerde olduğu gibi dış borç stoğunda da artış yaşayan Sırbistan'ın borçları yönetilebilir seviyelerde gerçekleşmektedir. IMF ile yapılan anlaşmalar neticesinde ekonomik istikrar programı uygulayan ülkede kamu borçlarında da kayda değer bir gerileme görülmektedir.

Sırbistanın 2016 yılı itibariyle toplam dış borç stokunun GSMH'ye oranı %83'dür. Toplam dış borç stoğunun %96'sını uzun vadeli borçlar oluşturmaktadır. Uzun vadeli borçların ise %58'i kamuya %42'si özel sektöre aittir.

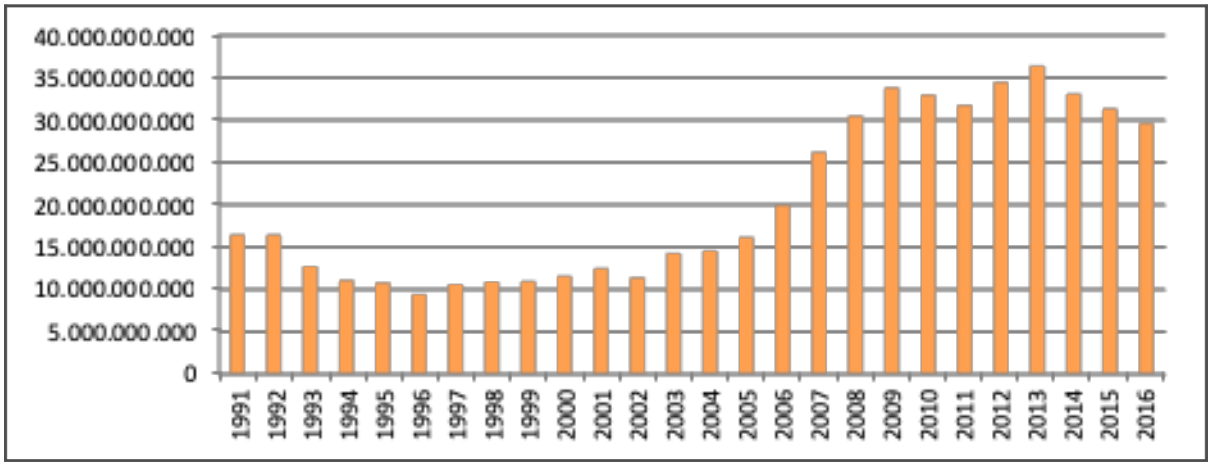

Toplum

Eğitim

Birgül Karakaş - Ebrar Büşra Yıldırım

SIRBİSTAN'DA EĞİTİM ÖĞRETİM SİSTEMİ

Sırbistan'daki eğitim sistemi, öncülü olan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ve 1990'larda Sırp ve federal yasalar tarafından büyük ölçüde şekillenmiştir. Sırbistan'daki eğitim politikası, federal hükümet tarafından Sırbistan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı ile birlikte Avrupa Birliği, BM ajansları ve sivil toplum örgütleri gibi uluslararası aktörlerle belirlenir. Sırbistan Cumhuriyeti Anayasası'nın 71. maddesinde eğitim hakkı şu şekilde dile getirilmektedir:

"Herkes eğitim hakkına sahiptir. İlköğretim zorunlu ve parasızdır, ortaöğretim de parasızdır. Tüm vatandaşlar yüksek öğretimde eşit erişime sahiptir. Kanuna uygun olarak Sırbistan Cumhuriyeti, başarılı ve yetenekli, düşük gelirli öğrencilere ücretsiz öğrenim sağlar. Okul ve üniversitelerin kurulması kanunla düzenlenir."

Sırbistan'da herkes eşit bir şekilde eğitim hakkına sahiptir. Eğitim dili Sırpçadır. Fakat azınlıklar için eğitim onların anadilinde yapılır. Diğer eğitim dilleri, ilk ve orta düzeydeki Macar, Arnavut, Slovak ve Romen dilini içerir.

Sırbistan'daki eğitim sistemi birkaç kademeden oluşmaktadır: Okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve yükseköğretim. Sırbistan'daki toplam zorunlu eğitim süresi 9 yıldır. Çocuklar, okul öncesi hazırlık programına başladıktan sonra devam eden ilköğretimin 8 yılını da zorunlu eğitim olarak almış olurlar.

SIRBİSTAN'DA EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRELERİ	
Eğitim Kademesi	**Yaş Aralığı**
Okul Öncesi/Anaokulu	• Kreş; 6 ay - 3 yaş • Anaokulu; 3 - 5 buçuk yaş • Okul öncesi hazırlık programı; 5 buçuk - 6 buçuk yaş
İlköğretim	• 1. Aşama: 1. - 4. sınıf 6 - 10 yaş • 2. Aşama: 5. - 8. sınıf 10 - 14 yaş
Ortaöğretim	• Dört Yıllık Genel Eğitim • 2 - 4 Yıllık Mesleki Eğitim
Yükseköğretim	• 2 yıllık programlar • Lisans • Yüksek lisans • Doktora

a. Okul Öncesi/Anaokulu

Dünyadaki her yer gibi Sırbistan'da da okul sistemi okul öncesi eğitimi ile başlamaktadır. Burada okul öncesi eğitimi zorunludur. Bu eğitim kademesi ücretsizdir ve veliler çocukların katılacağı anaokulunu kendi istekleri doğrultusunda seçebilirler. 6 aylıktan başlayarak ilkokul başlangıç yaşına kadar olan çocuklara yöneliktir. Çocukların yaşlarına göre belirlenen üç seviye içerir:

• Kreş; 6 aydan 3 yaşına kadar olan çocuklar;

• Anaokulu; 3 ila 5 buçuk yaş arası çocuklar;

• Okul öncesi hazırlık programı; 5 buçuk ila 6 buçuk yaş arası çocuklar.

b. İlköğretim

Anaokulu'nu bitirdikten sonra çocuklar ilköğretime devam etmektedirler. Sırbistan'da ilköğretim, altı buçuk ve yedi buçuk yaş arasındaki çocuklar için zorunludur. İlköğretim sekiz yıl sürer ve iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, birinci sınıftan başlamakta ve dördüncü sınıfa kadar devam etmektedir. İkinci aşama ise beşinci sınıftan başlayıp sekizinci sınıfa kadar devam etmektedir.

• 1. Aşama: 1. ila 4. sınıf (6 ila 10 yaş arası çocuklar);

• 2. Aşama: 5 ila 8. sınıf (10 ila 14 yaş arasındaki çocuklar).

1.aşamadaki çoğu ders, sınıf öğretmenleri tarafından öğretilir. 2.aşamada ise her branş, o dalın kendi öğretmeni tarafından verilir. Kamu ilköğretim eğitimi ücretsizdir ve tek kabul kriteri yaştır.

c. Ortaöğretim

Sırbistan eğitim sisteminde ilköğretim kademesinden sonra ortaöğretim gelmektedir. Ortaöğretimde iki kısım vardır.

- Dört yıllık genel eğitim
- İki ila dört yıllık mesleki eğitim.

İlköğretimi bitiren ve bitirme sınavını geçen öğrenciler, ortaöğretim birinci sınıfa kayıt yaptırmakta ve böylece ortaöğretime devam etme imkânını kazanmış olmaktadırlar. Sırbistan'da ortaöğretim kademesindeki okulların türleri; dilbilgisi, meslek ve sanat okullarıdır. Bu okulların bazısı dört yıl, bazısı üç yıldır. Gençler, ortaöğretim eğitimi ardından mesleki eğitime devam etme seçeneğine de sahiptir. Orada bir mesleki yeterlilik elde etmek için 2 yıl çalışabilir veya daha fazla uzmanlık için tam 4 yıllık süre boyunca bu okullara devam edebilirler.

Dilbilgisi okullarından mezun olan öğrenciler hemen hemen her fakülteye kayıt yaptırabilirler. Meslek lisesi öğrencileri, kendi uzmanlıklarına uygun fakülte ve yüksekokullarda yüksek öğrenime devam edebilirler. Üç yıllık mesleki eğitim ve öğretim programlarına kayıtlı öğrenciler, üniversite giriş sınavlarına girmeye hak kazanmak için ek sınavlara girebilirler.

d. Yükseköğretim

Her ülkede olduğu gibi bu ülkede de yükseköğretim programı gerçekleştirilmektedir. Sırp Yüksek Eğitim Sistemi reformu, 2003 yılında Bologna Süreci'ne katılarak başladı. 2005 yılında yeni bir Yüksek Öğretim Yasası'nın kabul edilmesiyle yasal zemine kavuşmuştur.

Sırbistan'daki yüksek öğretim seçenekleri arasında 2 yıllık programlar ve üniversite seviyesinde lisans, yüksek lisans ve doktora yeterlikleri bulunmaktadır. Bunlar derslerin iki yıldan az ve en fazla üç yıl sürdüğü üniversite eğitimi (fakülte ve sanat akademileri) ve üniversite dışı eğitimi (orta öğretim sonrası) içerir.

Bu ülkedeki yükseköğretimde yer alan üniversitelerde çeşitli alanlarda fakülte ve sanat akademileri, mesleki çalışmalar akademisi ve kolejler bulunmaktadır. Bu eğitim programlarının yanında Sırbistan'da yüksek lisans ve doktora gibi lisansüstü çalışmalar da gerçekleştirilmektedir. Günümüzde Sırbistan Cumhuriyeti'nde devlet üniversitelerinin yanında özel üniversiteler de bulunmakta ve öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir.

SIRBİSTAN'DA DİN EĞİTİMİ

OSMANLI DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

Sırbistan'da Osmanlı'nın hakimiyetiyle başlayan değişimler din ve dini eğitim alanında da kendini göstermiştir. Osmanlı'nın fetih politikası olan gittiği her yere İslam dininin inşası olan cami, mektep, tekke ve medrese gibi eğitim ve öğretim müesseselerini burada da inşa etmiştir. Sırbistan'da İslam dinini kabul eden ve bu bölgede yaşayan Müslüman halk, İslam dini hakkında bilgi edinme ve onun vecibelerini yerine getirme imkanına sahip bu kurumlar aracılığı ile ulaşmıştır.

YUGOSLAVYA DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

Yugoslavya'yı oluşturan ve ondan sonra ortaya çıkan en önemli ülkelerden biri de Sırbistan'dır. Yugoslavya büyük bir ülke olarak içinde farklı inançlara sahip olan insanlar barındıran bir devlet olmuştur.

Komünizm zamanında Sırbistan'da Müslümanların dinlerini yaşamak, din eğitimi faaliyetlerini sürdürmek için imkanları kısıtlı olmuştur. Camiler ibadete açık olduğu halde, yine de dini bilgilerin hocalar tarafından çocuklara veya halka aktarılması kolay olmamıştır. Bir zamanlar İslam dinini öğrenmek ve öğretmek isteyenler her tehlikeyi göze alıp camilerde gizlice dini kurslar düzenlenmişlerdir.

Yugoslavya'da 1946 yılına kadar din eğitimi dersi okul sisteminde yer almıştır. Fakat 1946 yılında din eğitimi okul sisteminden kaldırılmıştır. Ancak Yugoslavya'daki medreseler (imam hatip liseleri) bütün siyasi problemlere rağmen her zaman açık kalmış ve günümüze kadar hayatiyetini devam ettirmişlerdir. Bu okullardan mezun olanlar arasında Ezher Üniversitesi gibi yurtdışında bulunan üniversitelerde öğrenimine devam eden öğrenciler de olmuştur.

Devlet Okullarında Din Eğitimi

Yugoslavya döneminde Sırbistan'da 1946 yılında din eğitimi okul sisteminden kaldırıldıktan sonra gençlerin din konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları da engellenmiştir. Sırbistan'da din eğitimin tekrar gündeme gelmesinde Sırp Ortodoks kilisesinin etkisinin yanında en önemli sebeplerinden bazıları ülke içinde gittikçe suç oranların artması, aile içindeki şiddetlerin artması ve çeşitli

dini gruplaşmaların artması olmuştur. Bunun yanında, İrlanda, Avusturya, Almanya, Yunanistan, Hırvatistan, Polonya, Portekiz, İtalya, Bulgaristan, İspanya vb. Avrupa Birliği ülkelerinde din eğitimin olması, Sırbistan'ın da din eğitimine olumlu bakmasına sebep olmuştur.

Tüm bu etkenler sonucunda 2001 yılında Sırbistan Cumhuriyeti Hükümeti tarafından alınan bir kararla dini eğitim okul sisteminde yerini almıştır.

Sırbistan'da din eğitimi, yedi geleneksel kilise ve dini cemaatler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunlardan birine mensup olan öğrenciler, kendi dinleriyle ilgili din dersini seçip o derse katılabilme imkanına sahiptirler. Müslümanlarda bu imkanlarda yaralanabilmekte ve İslam dinin bazı öğretilerini okul ortamında öğrenebilme imkânı elde edebilmektedirler. 2001 yılında alınan karar da dini eğitim zorunluluğu bulunmamaktadır.

2001 yılında din eğitimi dersi seçmeli ders statüsünde olmuş ve ilkokul birinci sınıf ve ortaöğretim (lise) birinci sınıf öğrencileri için geçerli olmuştur. Din dersinin yanında öğrencilere yurttaşlık eğitimi de başka bir ders olarak sunulmuştur.

Ebeveyn tercihine bırakılan dini eğitimde öğrenciler bu iki dersten birine katılmak veya ikisinden birisini seçmek ya da hiçbirine katılmama seçeneklerine sahip olmuştur. Din eğitimi dersini seçenlerinin yanında alternatif ders olan yurttaşlık eğitimini seçenler de bulunmaktaydı.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın verilerine göre; "2001 yılında ilkokul birinci sınıfa giden çocukların ebeveynlerinin %30'u din dersini, %20'si yurttaşlık eğitimini, %10'u her iki dersi seçmiştir. Ebeveynlerin %30, çocuklarının bu iki yeni derse girmemeleri yönünde karar vermişlerdir. Ortaöğretime (lise) gelince, veriler göstermektedir ki çocukların (öğrencilerin) %67'si bu iki dersten hiçbirini seçmemiş, %15'i din dersini, yaklaşık %10'u yurttaşlık eğitimini, %2- 3 ise her iki dersi seçmiştir." 2002 yılında ilköğretimde ve ortaöğretimde bu seçmeli derslerin statüsünde bir değişiklik olmuştur. Din dersi ve alternatif yurttaşlık eğitimi dersi seçmeli dersler oldu.

İlköğretimde İslam Din Eğitimi Dersi

İlkokuldaki İslam din eğitimi dersine katılan öğrenciler, en temel dini öğretilerden başlayarak İslam dininin önemli konuları hakkında bilgi edinme imkanına sahip olmaktadır.

Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen müfredata dini birliklerin de önerileri olmakta ve bakanlık tarafından bu onaylanmaktadır. Devlet tarafından belirlenen eğitim politikasının içinde yer alan her dersin kendine özgü amaç ve hedefleri bulunmaktadır.

Ortaöğretimde İslam Din Eğitimi Dersi

Sırbistan'da İslam din eğitim dersi, ortaöğretim düzeyindeki devlet okullarında (liselerde) seçmeli bir ders olarak okutulmaktadır. Ortaöğretimdeki her sınıf için İslam din eğitimi dersinde yer alan ders konuları belirlenmiş olup derse giren öğretmenler, müfredata uygun olarak öğretim yapmaktadırlar.

Sırbistan'daki İslami Dini Okullar

Sırbistan Cumhuriyeti'nde bulunan Sırbistan İslam Birliği ve Sırbistan'da İslam Birliğinin desteği ile dini eğitim sadece devlet okullarında yapılmamakta olup özel dini okullarda da yapılması sağlanmaktadır. Bu dini kurumların her birinin imam hatip lisesi ve ilahiyat fakültesi gibi dini eğitim kurumları da bulunmaktadır.

Medreseler (İmam Hatip Liseleri)

Sırbistan'daki medreseler ortaöğretim düzeyinde dini okullardır. Sırbistan'daki diğer liselerde olduğu gibi bu okullarda da öğrenim dört yıl devam etmektedir. İlköğretimi bitiren öğrenciler bu okullara kayıt olup sonraki (lise) eğitimine de devam edebilmektedirler.

Bu okullardan (medreselerden) mezun olan öğrenciler, sadece ilahiyat fakültelerine değil, diğer fakültelere de kayıt olup öğrenimlerine devam edebilmektedirler. Sırbistan İslam Birliği kontrolünde birkaç medrese yer almaktadır. Bu medreseler Sırbistan'ın birkaç bölgesinde yer almaktadır. Belgrat'taki Belgrat Medresesi başta olmak üzere, Yeni Pazar'daki Sinan Bey Medresesi, Prijepolje'deki Bakije-hanume Kız Medresesi ve Tutin'deki Kız Medresesi (dört medrese) İslam Birliği'nin yönetimi altında bulunmaktadır. Gazi İsa Bey Medresesi, günümüzde Sırbistan İslam birliklerinden biri olan Sırbistan'da İslam Birliği'nin yönetiminde bulunan bir medresedir. Bu medrese, Novi Pazar (Yeni Pazar) şehrinde bulunmaktadır. Sırbistan'da medreselerde öğrenime devam eden erkek ve kız öğrenciler ayrı ayrı okumaktadırlar. Kız öğrencilere ait bölüm Novi Pazar'dadır. Ayrıca bu medresenin kız öğrencilere ait bir bölümü de Rojaye'de (Karadağ'da bulunmaktadır.

İlahiyat Fakülteleri

Sırbistan'da İslam dininin öğretimini yapan İlahiyat fakülteleri, iki tane olup bunlar; Yeni Pazar'daki İslam Bilimleri Fakültesi (Fakultet za İslamske Studije) ve Belgrat'taki İslam İlimleri Fakültesidir (Fakultet İslamskih Nauka).

a. İslam Bilimleri Fakültesi

Sırbistan'da İslam Birliği'nin en önemli dini eğitim kurumlarından biri olan İslam Bilimleri Fakültesi, Sancak İslam Birliği Meşihatı tarafından 2001 yılında yapılan meclis toplantısında alınan karar ile Yeni Pazar'da İslam Pedagoji Akademisi olarak açılması yönünde karar alınmıştır. Fakat daha sonra, İslam Birliği Meclisi'nin aldığı başka bir karar İslam Pedagoji Akademisi ismiyle değil, İslam Bilimleri Fakültesi olarak faaliyetlerine devam etmesi şeklinde olmuştur. Fakültenin müfredatı, Bosna Hersek İslam Birliği bünyesinde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumları ve İslam dünyasında mevcut olan okulların müfredatı ve Sancak bölgesinin özelliklerine göre düzenlenmiştir. Bu fakültede öğrenime devam etmek üzere sadece medreselerden mezun olanlar değil, başka liselerden mezun olanlar da kabul edilmektedir.

b. İslam İlimleri Fakültesi

İslam İlimleri Fakültesi Sırbistan İslam Birliği'nin en yüksek eğitim kurumudur. Öğretim sekiz sömestrden oluşmaktadır ve öğretim süresi dört yıl olmaktadır. İslami teoloji ve İslami pedagoji olarak iki bölüm bulunan fakültede ilk iki yılda her iki bölümün dersleri beraber/ortak yapılmaktadır. Fakültede okuyan öğrenciler, ikinci yılını bitirdikten sonra, fakültede mevcut olan iki bölümden birini seçip öğrenime devam etmektedirler. Öğrenimini bitiren öğrenciler, mezun olduğu bölüme göre unvan almaktadırlar:

İslami teoloji profesörü veya İslam pedagojisi profesörü. İslam İlimleri Fakültesi'nde yüksek lisans da yapılabilmektedir. Yüksek lisans öğrenimi iki sömestrden oluşmakta ve bir yıl sürmektedir. Fakültenin lisans programında olduğu gibi yüksek lisans programında da İslami teoloji ve İslami pedagoji olmak üzere iki bölüm bulunmaktadır.

ISLAMSKE USTANOVE
FAKULTET
ZA ISLAMSKE STUDIJE

Din ve Kültür

Esra Bıyıklıoğlu

SIRBİSTAN'DA DİNİ HAYAT

Sırplar, tarihteki birçok toplumda olduğu gibi, önceleri çok tanrılı bir inanca sahiptiler. Sırpların inandıkları Tanrılar, genelde tabiat olaylarını yöneten varlıklardı. Bunların arasında şimşek tanrısı (Perun), gök tanrısı (Svarog) ve güneş tanrısı (Dabog) gibi tanrılar vardı. VII. Yüzyılda Balkanlara yerleşen Sırplar, IX. Yüzyılda Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir. Hıristiyanlığı kabul etmelerinde Kiril (ö. 869) ve Metodi (ö. 885) kardeşler çok etkili olmuşlardır. Sırplar, Selanik'ten gönderilen bu kişilerin telkinlerini benimsemişler ve Doğu Ortodoks Kilisesi'ne bağlanmışlardır.

Sırpların Batı Avrupalılarla Balkanlar'a beraber göç ettikleri diğer iki Güney Slav kavmi, Hırvat ve Slovenlerdir. Bu kavimlerle arasındaki ilk ciddi farklılaşma,

kilisenin Batı (Katolik) ve Doğu (Ortodoks) şeklinde ikiye bölünüşü ile yakından ilintilidir. Batı ve Doğu Roma İmparatorluklarının arasındaki sınır, bugünkü Karadağ-Hersek ve Sırbistan-Bosna arasındaki siyasi sınırlar ile kabaca aynıdır. Böylece Güney Slavların yer aldığı topraklar, Doğu'yu Batı'dan ve Doğu Kilisesi'ni de Batı Kilisesi'nden ayıran sınırla ikiye bölünmüştür. Yani sınırlar inançlara göre çizilmiştir.

Sırplar için Ortodoks Hıristiyanlık, zaman içerisinde bilinçlerini, varlıklarını ve benliklerini sürdürmekteki en önemli araç haline gelmiştir. Hristiyanlaşmalarının ardından seçilmiş bir halk olduklarına ve kökenlerinin de insanlığın doğuşuna kadar gittiğine dair inançları, Sırpları güçlü bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Hıristiyanlık ve Bizans etkisi, Sırp yönetici sınıfına dinsel bir meşruiyet kazandırmıştır. Sırp yöneticilerin halklarını Tanrı'nın lütfuyla yönettiği kabul edilmiştir. Aynı Bizans'ta olduğu gibi yöneticinin Tanrı tarafından seçildiği ve doğrudan ona karşı sorumlu olduğuna inanılmıştır.

Sırplar Ortodoks anlayışını millileştirmişler ve diğer ideolojilere ya da inançlara karşı hiç hoşgörü göstermemişlerdir. Sırbistan'ın Kralı Stefan Nemanya, Bogomil inancına mensup olanların tamamını öldürmek için karar almıştır.

Dünyanın en eski ikinci Slav Ortodoks kilisesi olan ve bugün 7 ila 14 milyon takipçisi olduğu tahmin edilen Sırp Ortodoks Kilisesi, tarih boyunca Sırp kimliğinin tam kalbinde yer almıştır. Orta çağlarda Sırplar, kendilerini ağırlıklı olarak Sırp'tan ziyade Ortodoks olarak görmüşlerdir. Bu durum dönem açısından anlaşılır bir şeydir. Çünkü aynı çağda örneğin Ruslar da kendilerini Rus'tan ziyade Ortodoks olarak görmüştür. Sırp Kilisesi daha 1219'da yani Rus Kilisesi'nden iki yüz yıl önce özerk hale gelmiştir. Kaynaklara göre 1345 veya 1346'da Sırp Piskoposu, Sırp ve Yunanlıların Patriği pozisyonuna kadar yükselmiştir. Kilise bu özel konumunun da etkisiyle Sırp milliyetçiliğinin arkasındaki en önemli güç olmuştur. Devlet, kilise ve halkın birliğini savunan "Aziz Savaizm" akımı ise tüm Sırpların üzerinde etkili olmuştur. Sırpların devlet yöneticileri, Ortaçağ Sırp devletinde tamamen kiliseye bağlıydılar. Stefan Nemanya'nın oğlu Sveti Sava devlet yönetiminden vazgeçerek Sveta Gora'ya çekilmiş ve rahip olmuştur.

Osmanlı'nın gelişi sonrasında Balkanların zaten karmaşık olan yapısına yeni bir dil ve din daha eklenmiştir. Ayrıca tüm bölgede ama özellikle Kosova'da nüfus dengesi de değişmiş, dışarı doğru büyük bir Sırp göçü ve içeri doğru Arnavut göçü yaşanmıştır. Buradan Hıristiyan bölgelere göç etmek amacıyla çıkan Sırplar, Sava ve Tuna nehrinin kuzeyine, Krajine, Knin gibi Hırvatistan'ın Osmanlı'ya sınır bölgelerine yerleşmişlerdir. Böylece bölgedeki Ortodoks oranını arttırmışlardır. Sırplar, Osmanlı'nın bölgeye hâkim oluşuna dek güçlü bir krallığa sahiptiler. Ancak 1389 yılındaki Kosova Savaşı, bu krallığın sonunun başlangıcı oldu. 1459 yılında Sırp Krallığı tümüyle ortadan kaldırıldı ve tüm Sırp toprakları kesin olarak Osmanlı egemenliğine girdi. Sırplar, Osmanlı karşısındaki yenilgilerini hiçbir zaman kabullenemediler. Zaman içinde Sırpların mağlubiyetini "seçilmişlik" ile kutsayan farklı efsane ve inançlar gelişti. Özellikle Kosova Savaşı hakkında ilginç inançlar üretildi. Bosnalı Müslümanlar Sırpların gözünde birer haindiler. Onları "İslamlaşmış Sırplar" olarak algılıyorlardı. Boşnakların Sırplara verilen "seçilmişlik" payesini bırakarak kendilerini Osmanlı'ya sattıklarını

düşünüyorlardı. Bu kompleks ve nefret, yüzyıllar boyunca bilinçaltında kalmış ancak dağlara çıkarak Osmanlı'ya karşı direnen "hajduk" (haydut) çetelerinin anılarıyla yaşamıştı. Sırpların bu nefretine Sırp Kralı Lazar örnek gösterilebilir.

Lazar'a sorarlar:

"Türkleri yener ve Balkanlara hâkim olursanız ne yaparsınız?" Cevabı çok açıktır: "Bütün camileri yıkar. Hepsini kilise yaparım." Aynı soru kendisiyle aynı zamanda yaşayan Osmanlı Sultanı I. Murad'a yöneltilir. Cevap çok farklı ve düşündürücüdür: "Bir cami yıkılırsa yerine bir cami, bir kilise yıkılırsa yerine bir kilise yaparım."

Sırbistan'da Ortodoks kilise, devlet ve millet arasında yüzyıllar boyunca süren yakın bağlantı, Latin Katolik Batı'ya ve Müslüman Doğu'ya karşı şüpheciliğe neden olmuştur. Bu yüzden Kilise için sadece Müslüman Türk, Arnavut veya Boşnaklar değil, Katolik Hırvatlar veya Almanlar da antipati kaynağı olmuştur. Bununla birlikte Kilise net bir şekilde Batı karşıtı duruşa sahip olsa da Sırbistan'ın her zaman Avrupalı olduğunu savunmuştur. Görüldüğü üzere Sırplar eskiden beri dinlerine çok bağlıydılar. Sadece halk değil, devlet yöneticileri de dinlerine çok yakın ve bağlıydılar. Sırplar sadece geçmişte değil, bugün de halk ve yöneticiler olarak kiliselerine sıkı sıkıya bağlı kalmaya devam etmektedirler.

Sırbistan Cumhuriyetinde din devletten ayrıdır. Fakat din devletten ayrı olmakla birlikte her vatandaş kendi inançlarını ya da dinini özgürce yaşama imkanına sahiptir. 2006 yılında yayınlanmış Kiliseler ve Dini Cemaatler Kanununa göre ülkedeki dini cemaatler devletten bağımsız ve kanun önünde eşittirler. Kanunda Sırbistan'ın geleneksel dinlerine mensup olarak beş kilisenin ve iki dini cemaatin tüzel kişiliği tanınmıştır. Bunlar, Sırp Ortodoks Kilisesi, Roma Katolik Kilisesi, Protestan (Reform) Kilisesi, Slovak Evanjelik Kilisesi, Evanjelik Hıristiyan Kilisesi, Müslümanlar ve Yahudiler'dir.

2011 yılında yapılan sayıma göre Sırbistan'da Ortodoks Hıristiyanlar (Sırp) %85, Katolik Hıristiyanlar (Macar) %5, Müslümanlar ise (Boşnak, Arnavut, Türk) %3,1'dir. Bunlar ilk üç sırayı teşkil eder.

Günümüzde Sırbistan'daki Müslümanların sayısına gelince, resmi olmayan verilere göre bugün Sırbistan'da yaklaşık 650.000 Müslüman'ın yaşadığı kabul edilmektedir. Bosna ve Kosova savaşından sonra yaşanan milliyetçilik hareketleri sonucunda insanlarda korku yaratılmıştır. Bu yüzden insanlar mensup oldukları dinlerini ve milliyetlerini beyan etmemektedirler. Bazı araştırmacılara göre Sırbistan'da yaklaşık 980.000 Müslüman'ın yaşadığı söylenmektedir.

Sırbistan'da yaşayan Müslümanlar farklı milletlere mensup olan insanlardır. Günümüzdeki Sırbistan'da yaşayan 650.000 Müslümandan %30'u Boşnak, %18'i Arnavut, %52'si ise Romen, Aşkali, Goren, Mısırlı, Türk ve Sırp'tır. Sırbistan'da sonradan İslam'ı kabul eden 370 Sırp hanesi bulunmaktadır. Bunlar milliyet olarak Sırp'tır ve daha önce İslam dinine mensup değillerdi. Fakat sonradan İslam dinini kabul edip Müslüman olmuşlar ve hayatlarına Müslüman olarak devam etmektedirler.

SIRBİSTAN'DA KÜLTÜR

Aysun CELEP, Şule YAVUZER

1459-1878 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Sırbistan Osmanlı siyasi nüfuzu altında ve Osmanlı medeniyeti çerçevesinde gelişmiştir. Bu etki hem maddi hem de manevi kültürde kalıcı bir şekilde mevcuttur. İslam dininin Balkanların siyasal ve toplumsal gelişiminde yüzyıllar boyu büyük bir payı vardır. Sırp maddî kültürünün hemen hemen bütün alanlarında Osmanlı mirası kaçınılmaz bir olgudur. Sırp nüfusunun bir kısmı İslam'ı kabul ederek İslami hayat tarzını benimsemiş, Müslümanları ev yapımında, evlerin içlerinin düzenlenmesinde, mutfakta, giyimde taklit etmeye başlamıştır.

Osmanlılar Sırbistan'ı fethettikten sonra Ortaçağ Sırbistan kurumlarını, yönetim şekillerini ve kanunlarını kendi yönetimine dâhil etmişlerdir. Osmanlı egemenliği Sırbistan'a yeni yönetim anlayışı ve toplum yapısı getirmiştir.

Üç renkten oluşan Sırbistan bayrağının renkleri Panslavizm renkleri olan Kırmızı, Mavi ve Beyaz'dır.
Kırmızı =Halkı
Mavi =Hükümdarı
Beyaz =Tanrıyı
sembolize etmektedir.

Diğer yandan Müslüman olmayan nüfus da hâkim olan İslam nüfusunun kültürüne ve zevkine göre yaşamıştır. Böylece Osmanlı kültürü sadece Müslümanları değil bütün toplumu etkilemiştir. Sırp kültüründe Osmanlı damgasını sadece görünüşte aramak yanlıştır. Bu etkiyi Sırp toplumunun hayat felsefesi ve düşünce yapısında aramamız gerekir. Bu damganın bugün de canlı olduğunu söylemek mümkündür.

Sırbistan Bayrağı

1992 ile 2006 seneleri itibarı ile değişikliğe uğramış ve 2011 yılında da bugünkü biçim ve renklerine kavuşmuştur. Bayrak enlemesine olarak yatay biçimde konumlandırılmış olan 3 renkten oluşmaktadır (Yukarıdan aşağıya doğru kırmızı, koyu mavi ve beyaz). Bu renklerin tam merkezinde ise Sırp tarihinde önemli bir yeri olan arma bulunur. Bizans'tan bu yanan kullanılan çift başlı kartal ve haç, Sırp tarihinin önemli motifleri arasındadır ve bayrakta da kendine yer bulmayı başarmıştır.
Üç renkten oluşan Sırbistan bayrağının renkleri Panslavizm renkleri olan Kırmızı, Mavi ve Beyaz'dır.
Kırmızı =Halkı
Mavi =Hükümdarı
Beyaz =Tanrıyı
sembolize etmektedir.

Mizaç ve Aile Yapısı

Osmanlı kültüründe olduğu gibi Sırp kültüründe de aile kavramına büyük önem verilmektedir. Sırp aile yapısında birkaç neslin bir arada yaşadığını görmek mümkündür. Özellikle geniş ailelerde akrabalık bağlarının güçlü olduğu gözlemlenmektedir. Sırp dilinde kuzen ve yeğen farkı yoktur. Hatta Osmanlı atasözü "gözden uzak olan gönülden de uzak olur" Sırp kültüründe de karşılık bulmuştur. Batı ülkelerinin aksine tıpkı Türk kültüründe olduğu gibi çocuklar belli bir yaşa geldikten sonra bağımsız olmaya ve evden ayrılmaya teşvik edilmez.

Gelenekler

Tıpkı diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı etkisi Sırp kültürü ve geleneklerinde de yoğun bir şekilde görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Sırbistan Osmanlı kültürü etrafında gelişmiştir. Bu etki maddi ve manevi açıdan günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Sırp nüfusu zamanla İslami hayat tarzını benimsediği gibi şehir ve köy yapısından mimariye, ev yapımı ve dekorasyonundan yiyecek ve içecek kültürüne, giyim ve kuşamdan dil ve edebiyata, psikoloji ve hayat felsefesinden aile yaşantısına kadar birçok alanda Osmanlı kültüründen esinlenmiştir.

Şehir Yapısı

Osmanlı'nın Sırbistan'daki etkilerinin ilk örnekleri kent ve şehirlerde görülür. Ortaçağ Sırp Devletinde şehir sayısı azdı. Osmanlı Sırp toplumuna gerçek anlamda ilk şehir yapısı, şehir yaşamı, şehir kültürü ve şehir ekonomisi kazandırmıştır. İstanbul, Sofya, Belgrat ve Budin 16. yüzyılın sonlarında Avrupa'da Orta Çağ'ın en büyük şehirleriydi. Belgrat şehrinin gelişimi ve yükselişinde de Osmanlı kültürünün etkileri önemli rol oynamıştır. Bazı gezginlerin yazdıklarına göre 14-18. yüzyıllar arasında Balkan şehirlerinde Türk usulü bir yaşam hâkimdi.

Kıyafet ve Giyim Kuşamları

Sırplar kıyafet seçimlerinde tıpkı Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi din ve

sınıf ayrımına göre çeşitlilik gösteren bir giyim kültürüne sahiplerdi. Toplumsal yaşamda Osmanlı ve Sırp tebaanın ayrımı kıyafetlerden, kullandıkları aksesuarlardan ve eşyaları kullanış şekillerinden ayırt edilebilmekteydi. Bu konuda Sırp tebaanın Osmanlı tebaasını taklit ettiğini söylemek mümkündür. Hatta Sırp tarih yazarı Vuk Karaciç bu durumu Sırp reayasının Türk reayasına giyim kuşam hususunda benzememesi ve bir ayrım olması gerektiğini vurgulamıştır.

Eğlence ve Yemek Kültürü

Sırbistan Türk kültürü ile birlikte kendisine yeni bir beslenme kültürü benimsemiştir. Türklerin getirdiği sarma, biber dolması, kuru fasulye, poğaça gibi yiyecek çeşitleri Sırp mutfağının neredeyse temelini oluşmuştur diyebiliriz. Ayrıca tulumba, baklava, sütlaç (sutlijaš) ve lokum (rahatluk ya da ratluk) gibi Türkler'in aşina olduğu ve isimlerini orada da koruyan tatlı kültürleri bulunmaktadır. Bu mutfak mirasımız Türkçe kökenli sözcükler ve isimler ile hala canlı ve kalıcıdır.

Dil ve Atasözleri

Dil ve kültür birbirinden ayrılmaz ve birbirini tamamlayan iki öge olduğundan Osmanlı etkisini en çok Sırp dili üzerinde görmek mümkündür. Hatta tarihte hiçbir dilin Sırpçayı Türkçe kadar etkilemediğini söylemek yanlış olmaz. Geçmişte sekiz binden fazla Türkçe sözcüğün Sırp diline geçtiği bilinmektedir. Türkçe sözcükler gündelik terimlerden teknik terimlere kadar Sırp kültürünün birçok yerine sirayet etmiştir. Bugün Sırpçada hâlâ kullanılan Türkçe sözcüklere örnek olarak şunlar gösterilebilir: jastuk 'yastık', jorgan 'yorgan', kafa 'kahve', kafana 'kahvehane', kašika 'kaşık', rakija 'rakı', čarapa 'çorap', pare~para 'para', boja 'boya', pekmez 'pekmez', kajmak 'kaymak', raja 'reaya', sarma 'sarma', juvka 'yufka', čardak 'çardak', kapija 'kapı', baksuz 'bahtsız', ugusruz 'uğursuz', kula 'kule', komšija 'komşu', imam 'imam', 'muftija müftü', džamija 'cami' vb." (Marinkoviç, 2009: 388) Türk dil ve edebiyat kültürünün en açık izleri Sırp edebiyatında görülmektedir. İki kültür arasında çok sayıda eş anlamlı veya benzer anlamlı atasözleri mevcuttur. Örneğin:

Balık baştan kokar.
Od glave riba smrdi.

Ayağını yorganına göre uzat.
Opruži se prema guberu.

Ağaç yaş iken eğilir.
Drvo se povija dok je mlado.

Bin ölçüp bir biçmeli.
Sto puta meri jednom seci.

Bilmemek ayıp değil, sormamak ayıp.
Nije sramota ne znati, nego je sramota ne pitati.

Ürüyen köpek ısırmaz.
Pas koji laje ne ujeda.

SIRBİSTAN VE VAKIF KÜLTÜRÜ

Songül Hatice Demirhan

Osmanlı Devleti, 1371-1912 yılları arasında Balkanlar'da Avrupa'da açmış olduğu çığır ile eğitim, kültür, bilim, sanat ve mimaride bırakmış olduğu eserler ile tesirini göstermiştir. Vakıflar dönemin padişahı, sadrazamları, ağaları, beylerinin desteği ile varlığını daha da genişletmiştir. Camiler, köprüler, bedestenler, kervansaraylar ve birçok vakıf eseri Türk-İslam sentezini yansıtmıştır. Özellikle Türk-İslam sanatı Balkanları etkilediği gibi Sırbistan'ı da etkisi altına almıştır. Sırbistan'da üzerinde ismi yazmayan mimari eserlerin planına rastlanmamıştır, bazı eserlere arşiv kayıtlarda rastlamak ancak mümkün olmuştur. Balkanlardaki ve dahi Sırbistan'daki şehircilik Osmanlı'nın bu topraklarda hüviyet bulması ile başlamıştır. Sırbistan'da bulunan Türk mimari eserleri incelenirken iki gruba ayrıldığında ilk grubun vakıf eserlerine karşılık geldiğine rastlamak mümkündür. Han, hamam, köprü, bedesten, medrese, kütüphane, cami, medrese gibi kalıcılığı sağlanan, yapıca da büyük eserler vakıf özelliğini göstermektedir. Diğer tarafta konak, ev gibi binalar yer almaktadır. Sırbistan, tarih boyunca çeşitli dini ve etnik yapılarla karşılaşmıştır. Türk milleti bu bölgede etkisini göstermiş ve birçok hususta eser bırakmıştır. Sırpların kendi mimarilerinin olmayışı, Türk mimarisinin etkisini arttırmıştır.

Türk-İslam sentezini yaşatan Voyvodina'da birçok vakıf eseri inşa edilmiştir. Köprüleri, camileri, medreseleri, çeşmeleri ve birçok eser sosyal hayatı da etkilemiştir. Geçmişte Türklerin yaşam pratiklerinin Sırbistan kültürüne yansımasına rastlanırken, bugün Türk eserlerine rastlamak mümkün değildir; Türk-İslam eserlerinin tahrip edilmesi ile tüm izler silinmiştir. Türklerin Sırbistan'dan çekilmesi ile yıkılan Osmanlı eserleri sonrası şehirde yeni bir yapılanma gerçekleşmiştir. Özellikle de Belgrat dışındaki yerleşim yerlerini değiştirerek dönüştürmüşlerdir. Onca yaşanan yıkımdan sonra birkaç eser ile Bayraklı Cami ve Şeyh Mustafa Türbesi geçmişin izini taşımaktadır. Skadarliya mahallesinin dar, eğri ve kaldırımlı sokakları Türk mimarisinin etkisini hala hissettirmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Siyaset

Cox, John K. (2002). The History of Serbia. Westport, CT: Greenwood Press.
Petrovich, Michael Boro. (1976). A History of Modern Serbia, 1804-1918; Volume 1. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Bernett, Christopher, Yugoslavia's Bloody Collapse: Causes, Course and Consequences, London, Hurst and Company, 1995.
Leslie Benson, Yugoslavia: a Concise History; Palgrave Macmillan, 2001
Alpaslan Işıklı, Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi, Alan Yayıncılık, İstanbul 1983.
Pieter Troch, "Between Yugoslavism and Serbianism: Reshaping Collective Identity in Serbian Textbooks between the World Wars", History of Education, Vol. 41, No. 2, 2012
https://www.biyografi.net.tr/slobodan-milosevic-kimdir
http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-sirbistan
Milosevic, Milan. (2000b). Political Guide to Serbia 2000, 2nd,reYised edition. Belgrade: Media Center.

Judiial Institutions in Serbia, OSCE- Organization Security and Co-oretions for Europe, september 2011.
https://www.serbia.com/about-serbia/political-system/
https://www.predsednik.rs/en/documents/constitution-republic-serbia
https://www.predsednik.rs/en/documents/constitution-republic-serbia
Mislav Ilija Vulic, "Role of President in Crotia and Serbia 1995-2015" Central European University, Polical Science Department, Budapest, Hungary 2015.
Daniel Bochsler, "The Party System of Serbia", Věra Stojarová ve Peter Emerson (der.), Party Politics in the Western Balkans (Routledge, New York: 2010)
SPS Parti Programı http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf
SNS Parti Programı https://www.sns.org.rs/sites/default/files/bela_knjiga-programom-do-promena.pdf

Partinin(LSV) web sitesi http://www.lsv-zr.org.rs/dokumenti/vojvodina-republika
Partinin(SDA) web sitesi http://www.sda.rs/index.php?akcija=strana&id=70
Gallagher, Tom, The Balkans After The Cold War: From Tranny to Tragedy, New York, Routledge, 2003.

"National minorities", http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=40
Vladisavljevic, Nebojsa, "Institutional power and the rise of Miloševic". London School of Economic Nationalities papers, 32 (1). pp. 183-205. 2004.
Ronald Wintrobe, "Slobodan Milosevic and the Fire of Nationalism", World Economics, Vol. 3, No. 3 Temmuz- Eylül 2002.
Otvoreni Parlament'in web sitesindeki http://www.otvoreniparlament.rs/politicari/sulejman-ugljanin/ ad-resinde yer alan biyografisinden.
N. Kočović "Sulejman Ugljanin: Bosniaks in Serbia need to receive everything that Kosovar Serbs get", oslobodjenje.ba, 16 Aralık 2013

Mehmet uğur Ekinci, “Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu” Seta- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Rapor, 2014, s118-119
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1279029407-3.Sirbistanin_AB_Yolunda_Kosova_Faktoru.pdf
https://tr.euronews.com/2018/09/07/kosova-ve-sirbistan-toprak-degisimi-icin-masada

Ekonomi

T.C. Ticaret Bakanlığı
Beeoant Danışmanlık Raporu
Al Jazeera ve ajanslar
Konya Ticaret Odası Raporu
Fortune Dergisi
Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Mrz. Raporu
Ebso Uluslararası İlişkiler Şefliği Raporu
İTKİB Genel Sekreterliği Sırbistan Raporu
World Bank Data

Toplum

Eğitim

AMİDİ, S. (2015). Sırbistan’da islam din eğitimi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Din

•Ekinci, Mehmet Uğur, Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu, SETA Yayınları, 2014

•Amidi, Seid (2015), Sırbistan’da İslam din eğitimi, T.C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı

•Günal, Altuğ (2011) Sırbistan’ın Avrupa’ya Dönüşü: Nedenler, Engeller, Beklentiler ve AB Faktörü, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Çalışmaları Programı

•Bozkurt, Giray Saynur Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, X/2 (Kıs 2010), s.51-95.

Kültür

• Artun, Prof. Dr. Erman (tarihsiz), Osmanlının İlk Dönemlerinde Türk ve Balkan Kültürlerinde Etkileşim, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/6.php
• Eroğlu, H. (2017), Osmanlı- Sırp İlişkileri (1347-1521), OTAM- 41,Bahar 2017, ss.

79-106.
•İnalcık, H.(2004), Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, c.1 (çev. Halil Berktay), İstanbul.
•Jelavıch, B. (2006): Balkan Tarihi - 1: 18. ve 19.Yüzyıllar, İstanbul, Küre Yayınları.
•Marınkovıć, M.(2012), Sırp Kültüründe Osmanlı Damgası, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi.
•Sancaktar, C.(2011), Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, ss. 27-47.
•Uzunçarşılı, İ.H., Osmanlı Tarihi, c. I, TTK yay. Ankara 1994.
•https://www.serbiaincoming.com/tr/serbia/culture/
•https://www.belgradgezirehberi.com/belgrad-nerede-yenir/

Vakıf Kültürü

Hamzaoğlu, Y. (2004). Osmanlı Dönemi Sırbistan Türklüğü. Üsküp: Logosa.

https://euobserver.com/enlargement/26460
http://e-wiki.org/tr/images/1878_berlin_antla%C5%9Fmas%C4%B1
https://www.biography.com/people/slobodan-milosevic-9409281
http://www.istinomer.rs/akter/222/Sulejman-Ugljanin
https://en.wikipedia.org/wiki/Muamer_Zukorli%C4%87

http://rs.n1info.com/Vesti/a210586/Fakultet-za-islamske-studije-o-kolumni-Draze-Petrovica.html